

PLUKOVNÍK VLADIMÍR ŘEHÁK, MEMORANDUM 68 A ÚNOS LETADLA

STANISLAV POLNAR – BRONISLAV PROKOP

POLNAR, S. – PROKOP, B.: Colonel Vladimír Řehák, Memorandum 68 and the Hijacking of an Aeroplane. *Vojenská história*, 4, 29, 2025, pp 74-105, Bratislava.

This paper is dedicated to the life and intellectual legacy of Colonel doc. Vladimír Řehák, CSc., a distinguished military scientist, reformer, and co-author of Memorandum 68. The aim of this text is to systematically document his intellectual development, which culminated in his independent formulation of Part 5 of Memorandum 68, subtitled *A Systematic Approach and the Use of Modern Research Methods*. This exceptional and comprehensive document defined Czechoslovak interests in the military sphere (a proposed military doctrine). Řehák's fundamental requirement was the scientific development of the armed forces' capabilities, based on a systems approach and the effective utilisation of the state's economic potential. Vladimír Řehák was also one of many Czechoslovak citizens who left their homeland following the August occupation by Warsaw Pact troops. The manner in which he did so, however, was also extraordinary. Along with his two sons, he hijacked a civilian aeroplane on a scheduled flight between Prague and Bratislava. Řehák's theoretical development is presented in the context of his life events.

Keywords: Prague Spring military reform, command and control in the Army, systematic analysis, Klement Gottwald Military Political Academy, Czechoslovak military affairs.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.4.4>

Úvod

Reformní proces Pražského jara 1968 lze charakterizovat v zásadě dvojím úhlem pohledu. Snahy o reformu československé společnosti a státních struktur šedesátých let pramenily z potřeb nápravy stalinských deformací socialismu tak, jak jej vyformovalo zakladatelské období režimu po únorových událostech roku 1948. Nové myšlenkové koncepty se dotýkaly všech struktur veřejného prostoru. Z toho logicky vyplynulo, že stranou nemohla zůstat ani široká oblast vojenství a ozbrojených sil, včetně oblasti vojenské vědy. Československé myšlení o válce a míru se potřebovalo vymanit ze sevření zájmů moskevských elit a jejich převodové páky, organizace Varšavské smlouvy, která k nim od jejího založení v roce 1955 primárně sloužila. Ta prioritně zabezpečovala realizaci sovětských válečných plánů, a až poté mohly výstavbu Československé lidové armády (ČSLA) realizovat státní orgány ČSSR. Samostatná československá vojenská doktrína, která by mohla vyjádřit naše státní zájmy v oblasti vojenství, tak přirozeně nemohla před obrodným procesem let 1968 – 1969 vůbec vzniknout.¹

Střediskem emancipující se československé vojenské vědy se stala pražská Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda (VPA KG). Právě v jejím rámci se jako významný vojenský vědec etabloval plukovník doc. Ing. Vladimír Řehák, CSc., jenž je hlavním protagonistou předkládané stati. Do historie československého a českého vojenství vstoupil v první řadě jako spoluautor mimořádného dokumentu *Memorandum 68*, které lze označit za jádro programu vojenské reformy Pražského jara. Řehákův vojenský a vědecký odkaz věrně odráží peripetie, jimiž prošly čs. ozbrojené síly v letech 1948 až 1968. V první polovině uvedené periody převládaly při doplňování armády zejména dělnické a rolnické

¹ POLNAR, Stanislav – PROKOP, Bronislav. Reforma československého vojenského myšlení a rok 1968. In: *Vojenské rozhledy*, 2020, roč. 29, mimořádné číslo, s. 86 – 102.

„kádry“. Postupně, a to zejména po polovině 60. let, začala vzdělanostní a intelektuální úroveň důstojnického sboru ČSLA výrazně růst. Jednalo se o důsledek vědeckotechnické revoluce v celosvětovém vojenství, kterou zapříčinil v první řadě rozvoj jaderných zbraní či raketové a radiolokační techniky.²

Při rekonstrukci životních a vojenských osudů plukovníka Řeháka narazili autoři předkládané studie na relativní nouzi primárních historických pramenů. Přímo k jeho osobě se dochoval pouze osobní spis vojáka z povolání deponovaný ve Správním archivu AČR v Olomouci. Nepřímo lze jeho život a činy rekonstruovat z vyšetřovacího spisu ze sbírek Archivu bezpečnostních složek v Praze a dokumentace z provenience pražské VPA KG, kterou uchovává Vojenský ústřední archiv tamtéž. O Řehákových osudech po emigraci do Rakouska a následně tehdejšího západního Německa sdělila autorům důležité informace jeho dcera, Janika Řehak, žijící dnes ve Spolkové republice Německo.³ Z hlediska Řehákova odborného odkazu lze pramennou základnu hodnotit velmi pozitivně. Jeho pokrokové myšlenky zejména v oblasti velení a řízení lze hodnotit jako nesmírně podnětné a v mnoha ohledech aktuální i po více než 50 letech, a proto je autoři předkládají váženému čtenáři jako podnět k zamyšlení. I z tohoto důvodu vznikl tento text v rámci aplikovaného výzkumu Zdroje vojenských tradic AČR, realizovaného v rámci Univerzity obrany v Brně.

Mládí Vladimíra Řeháka

Narodil se 18. června 1927 ve středočeské Kouřimi na Kolínsku, kde vyrůstal v rodině se živnostenským zázemím. Jeho otec Jaromír pracoval jako sládek v pivovaru a jeho matka Eugenie svědomitě pečovala o domácnost, kde vychovávala spolu s Vladimírem i jeho staršího bratra Jana a mladší sestru Olgu. Budoucí významný vojenský akademik navštěvoval v letech 1933 – 1938 obecnou školu v rodné Kouřimi. V období mnichovských událostí začal studovat na reálném gymnáziu v Českém Brodě, přičemž jeho studium bylo násilně přerušeno v listopadu 1944 nuceným nasazením k technickému výcviku v Praze spolu se všemi spolužáky z jeho septimy. Poté byl odeslán do trestního oddílu v Semilech, protože odmítl zdravít nacistickým pozdravem. Dlouho se zde nezdržel, protože před Vánoci roku 1944 uprchl a skrýval se v kolínské nemocnici. Duben posledního roku války prožil již opět u svých rodičů a od 5. do 9. května 1945 se v rámci povstání aktivně zúčastnil osvobozovacích bojů proti okupantům v Kouřimi a jejím okolí.⁴ Po válce charakterizoval ve svých životopisech vlastní účast v protinacistickém odboji jednoduše a sám sebe charakterizoval jako „střelce“.⁵

Výše uvedené životní peripetie však nijak neovlivnily jeho touhu po vzdělání, protože se v posledních dnech téhož roku vrátil ke studiu na českobrodské reálce. Již tehdy projevil silný zájem o veřejné dění a politiku, protože na počátku června 1945 vstoupil do Komunistické strany Československa (KSČ). Po úspěšně složené maturitě v červnu následujícího roku začal

² POLNAR, Stanislav. Vojenská profese, vědeckotechnická revoluce a Memorandum 68. In: *Historica Olomucensia*, 2021, roč. 61, s. 207 – 229.

³ Autoři textu s ní vedli korespondenci od září do listopadu 2024 na adrese: janika.rehak@googlemail.com. Získali tak rozhodující informace o závěrečné etapě Řehákova života mezi lety 1973 a 1998. Kontakt zprostředkoval laskavou péčí pan PhDr. Prokop Tomek, Ph.D., vedoucí oddělení vojenské historie pražského VHÚ. Autoři mu za to vyslovují upřímný dík.

⁴ Vojenský ústřední archiv – Správní archiv Armády ČR (VUA-SA AČR) Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, Vložka B pro příslušníky odboje v Čechách a na Moravě, kteří v době nesvobody byli důstojníky a rotmistry.

⁵ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, č. 9, životopis, s. 1.

pracovat jako řidič-brigádník při rozvážení piva pro Kolínské pivovary ze skladu v Kouřimi a současně zde působil jako člen místního národního výboru za komunistickou stranu. To bylo důvodem, proč absolvoval týdenní okresní politickou školu KSČ v Kolíně v září 1946. Požíval zde zřejmě stranickou důvěru, protože v Kouřimi v téže době vykonával v místní organizaci KSČ funkce volebního referenta, člena výboru, vedoucího komise mládeže a konečně předsedy obvodní komise mládeže. V návaznosti na tyto funkce byl v období 1945 až 1946 členem Československého svazu mládeže a Svazu československo-sovětského přátelství. V tomto ohledu je však poněkud překvapující, že se stále přiznával k římskokatolickému náboženství.

Voják a přesvědčený komunista

V roce 1946 Vladimír Řehák reagoval na náborovou akci KSČ pro potřeby armády. Její okresní výbor jej vyzval, aby si podal přihlášku na Vojenskou akademii v Hranicích. Učinil tak prostřednictvím ústředního sekretariátu KSČ a následně po svém přijetí se stal frekventantem této vojenské školy. Hranická akademie zahájila slavnostně svou činnost za účasti ministra národní obrany Ludvíka Svobody již v říjnu roku 1945. Jejím hlavním úkolem bylo v průběhu dvou let připravit budoucí důstojníky v hodnosti poručíka předurčené pro výkon funkcí velitelů čet všech druhů vojsk a některých služeb pozemního vojska. Podmínky pro přijetí přirozeně vycházely z příslušných ustanovení Košického vládního programu a před odbornými předpoklady upřednostňovaly politickou či národní spolehlivost a samozřejmě i odbojové zásluhy. Výuka v tomto období odrážela nejasnosti ohledně československé doktríny a rozdílné znalosti vyučujících, kteří vzešli z prostředí předmnichovské armády nebo získali vojenské vzdělání na školách v SSSR či Velké Británii.⁶ Kvalitních důstojníků byl v poválečném období velký nedostatek, což vedlo k mimořádným opatřením. V prvním školním roce došlo k zařazení 497 uchazečů přímo do druhého ročníku a po roce vzdělávacího procesu nastoupili jako čerství absolventi v hodnosti poručíků přímo k útvarům.⁷ To však nebyl případ Vladimíra Řeháka, který studoval na hranické akademii od 11. října 1946, kdy byl odveden, až do jeho vyřazení, tedy 1. srpna přelomového roku 1948.⁸

Dle potřeb armády začala jeho příprava pro potřeby dělostřelectva u 4. baterie Vojenské akademie. Již z kvalifikačního záznamu z prvního ročníku studia 1946 – 1947 lze vyčíst přítomnost vlastností a vloh, které Vladimíra Řeháka předurčovaly pro budoucí vědeckou a teoretickou dráhu. Z hlediska všeobecné inteligence jej velitel čtyř hodnotil jako člověka s mnohostrannou znalostí, hlubším vzděláním a schopností kritického přemýšlení. Dále byl charakterizován jako celkově nadaný, chápavý a disponující velmi dobrou pamětí. Z pohledu duševní pružnosti byl hodnocen jako schopný vyzrálého a rychlého rozhodování, logického uvažování a soustředěné pozornosti.⁹ Dle kvalifikačního záznamu z druhého ročníku školního roku 1947–1948 měla kultivace uvedených vlastností dále vzestupnou tendenci. Hodnocení nešetřilo superlativy o velmi širokém rozhledu, vysoké úrovni duševní pružnosti, logickém a metodickém uvažování či naprosté důslednosti. Ohledně akademických a pedagogických předpokladů Vladimír Řehák komunikoval slovem i písmem plynně, jasně, přesně a věcně.¹⁰

⁶ BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – ŠACH, Jan. Československá armáda v prvním poválečném desetiletí: květen 1945–květen 1955. Praha : MO ČR – AVIS, 2006, s. 32.

⁷ KLUČINA, Petr a kol. *Vojenské dějiny Československa: díl 5. (1945–1955)*. Praha : Naše vojsko, 1989, s. 72.

⁸ Vojenský historický archiv (VHA) Praha, Sbírka klasifikačních listin (SKL), Klasifikační listina (KL) – část I Vladimír Řehák, s. 1.

⁹ VHA Praha, SKL, KL Vladimír Řehák – kvalifikační záznam za školní rok 1946–1947, ročník: první.

¹⁰ VHA Praha, SKL, KL Vladimír Řehák – kvalifikační záznam za školní rok 1947–1948, ročník: druhý.

Nijak však nezaostával ani v praktické části výcviku, protože od listopadu 1947 do června 1948 absolvoval celkem pětkrát ostrou dělostřeleckou přípravu na střelnici v Milovanech.¹¹ V průběhu studia získal celkové hodnocení 452 bodů, čímž se umístil souhrnně na 22. místě ze 158 absolventů ročníku.¹² Na tomto základě získal plnou způsobilost pro výkon funkce 1. důstojníka, a to až do konce července 1954, kdy skončil jeho povinný závazek k výkonu vojenské činné služby.

Kromě osvojování teoretických i praktických znalostí v dělostřelecké specializaci však Vladimír Řehák nijak nepolevil ani v práci politické. Od listopadu 1946 do října 1947 vykonával funkci důvěrníka KSČ pro čtu akademiků VA Hranice a poté až do svého vyřazení důvěrníka baterie. V únorových dnech přelomového roku 1948 se tak pochopitelně postavil na stranu k moci se deroucích komunistů, a to jako člen akční trojky pro oddíl akademiků VA.¹³ Již 21. února 1948 však premiér Klement Gottwald při projevu na Staroměstském náměstí vyzval „lid“ k zakládání akčních výborů sloužících k očistě Národní fronty od všech „reakcionářů“.¹⁴ Ty se začaly vytvářet v obcích, okresech a krajích jako nástroj na vytlačení opozičních politiků z vlády i celé Národní fronty.¹⁵ V armádě se situace vyvinula poněkud odlišně, jelikož zde akční výbory přímo zakládány nebyly. Územní akční výbory mimo brannou moc však situaci v ní pečlivě sledovaly, projednávaly jednotlivé případy a sestavovaly seznamy nepohodlných vojáků, zejména důstojníků. Telegraficky je pak předávaly ministrovi národní obrany Ludvíkovi Svobodovi a předsedovi branné komise Národního shromáždění Rudolfu Slánskému. Vojenské personální orgány poté tyto vojáky propouštěly samy, což se v podmínkách poúnorové očisty týkalo 770 důstojníků.¹⁶

Po ukončení dvouletého studia na hranické akademii a jmenování poručíkem dělostřelectva sloužil Vladimír Řehák v letech 1948 – 1951 u 14. dělostřeleckého pluku ve Dvorech u Karlových Varů a posléze jako velitel samostatného oddílu 24. raketometné brigády v Liberci. V rámci úvodní fáze své praktické vojenské služby absolvoval též aplikační kurz dělostřelectva při Dělostřeleckém učilišti v Olomouci, v němž dosáhl celkově výtečného hodnocení.¹⁷ Výše uvedené zapříčinilo jeho mimořádné povýšení do hodnosti nadporučíka k 6. říjnu roku 1950.¹⁸ Toto přechodné období uzavřel v září 1951 jako frekventant přípravné školy pro studium na vysokých školách při Vojenské akademii v Praze, která mu otevřela cestu k dalšímu vojensko-teoretickému růstu. Pokračoval též intenzivně ve stranické práci jako člen krajského štábu Lidových milic či jako předseda útvarových organizací aplikační olomoucké školy a jako předseda těžké organizace ve Dvorech. Posudky z tohoto období nešetří ve vztahu k jeho osobě superlativy typu inteligentní, nadaný, svědomitý a cílevědomý.¹⁹ V jeho postojích se projevovala bezmezná víra v socialismus a odhodlání přinášet jakékoliv oběti pro tehdejší

¹¹ VHA Praha, SKL, KL Vladimír Řehák – záznam o ostré střelbě z děl.

¹² VHA Praha, SKL, KL Vladimír Řehák – výkaz o prospěchu.

¹³ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, Kritický pohled na vlastní stranicko-politickou činnost v uplynulém období (1968-1969), s. 19.

¹⁴ DEJMEK, Jindřich a kol. Československo: dějiny státu. Praha : Nakladatelství Libri, 2018, s. 459.

¹⁵ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 256 – 257.

¹⁶ MLÝNSKÝ, Jaroslav. Únor 1948 a akční výbory Národní fronty. Praha : Academia, 1978, s. 71.

¹⁷ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, pomocný záznam o zhodnocení ze dne 30. 7. 1950, s. 1.

¹⁸ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, MNO-HKS/9-Príl. poř. čís. 46, posudek ze dne 24. 12. 1950.

¹⁹ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, posudek o důstojníkovi – opis, pěší prapor 77, Kostelní Bržda 18. 5. 1949.

lidově-demokratický režim. Vladimír Řehák však nepatřil k ideologií zaslepeným členům strany, protože již tehdy nezapřel bytostného teoretika. To dokládají i jeho kádrové posudky ve smyslu, že se jedná o člověka schopného hlubokých politických úvah, sečtělého se správným a bystrým uvažováním. V této optice je nutné chápat tehdejší Řehákův hluboký zájem o studium sovětské vojenské vědy, které věnoval velkou pozornost a předával její obsah i svým podřízeným.²⁰

Nepřekvapí tedy, že nadporučík Řehák pokračoval dále ve studiích. Od září roku 1951 do února roku 1954 se z něj stal posluchač velitelského oboru Vojenské technické akademie (VTA) v Brně, dělostřelecké fakulty. Prezident republiky Klement Gottwald vydal 15. srpna téhož roku rozkaz o organizaci vojenských vysokých škol, dle něhož měla brněnská VTA vychovávat důstojníky na funke ve štábech vyšších jednotek, na funke velitelů pluků a oddílů technických druhů vojsk a služeb.²¹ V případě dělostřelecké fakulty se pak jednalo o specializace konstrukce pěchotních zbraní, konstrukce dělostřeleckých zbraní, konstrukce protiletadlových zbraní, konstrukce střeliva a konstrukce zaměřovacích a pozorovacích přístrojů.²² Studium na fakultě se odehrávalo v oborech vojensko-průmyslovém, velitelsko-technickém a ryze velitelském.²³ Vladimír Řehák jako posluchač velitelského směru zvládal studium na vysoké úrovni a lze bez nadsázky říci, že v jeho rámci učinil další významný krok směrem k budoucí akademické dráze. Vyprofiloval se v pilného, vytrvalého a iniciativního studenta,²⁴ což se projevilo v technické i společenskovední části jeho vzdělávacího procesu. Řehákovy referáty a diskuzní příspěvky byly hodnoceny jako výslednice poctivého studia, důkladného promyšlení otázek a správné přípravy na semináře. Již od prvního ročníku dokázal své zobecňující analytické myšlení přetavit do výtečně hodnoceného odborného textu, konkrétně ročníkové práce, což přispělo k povýšení na kapitána.²⁵ Závěr Řehákova studia na VTA potvrdil jeho stále rostoucí odbornou zdatnost, kdy jím předložená diplomová práce z dělostřelecké taktiky posloužila při prezentaci školy před prezidentem republiky a ministrem národní obrany. V konečném hodnocení absolventa kapitána Řeháka nechybělo proto konstatování, že disponuje schopnostmi samostatného vědeckého pracovníka.²⁶

Výtečný prospěch při závěrečném absolutoriu VTA, kdy dosáhl celkově vynikajícího druhého pořadí,²⁷ předurčil mladého kapitána k dalšímu odbornému i kariérnímu růstu. Jako jeden z nejlepších studentů byl vybrán ke službě na štáb ministerstva národní obrany, velitelství dělostřelectva, kde od 1. dubna roku 1954 konal službu pomocníka náčelníka operačního oddělení a posléze jako starší referent. Již na konci září téhož roku se dočkal

²⁰ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, posudek kádrového referenta 24. děl. brigády, Liberec 7. února 1951, s. 1.

²¹ VONDRÁŠEK, Václav – CHRASTIL, Sylvestr – MARKEL, Martin. *Vojenská akademie v Brně*. Praha : Ministerstvo obrany – AVIS, 2005, s. 40.

²² VONDRÁŠEK, Václav – CHRASTIL, Sylvestr – MARKEL, Martin. *Dějiny Vojenské akademie v Brně 1951–2001*. Praha : Ministerstvo obrany – AVIS, 2001, s. 33.

²³ VONDRÁŠEK, Václav. Příprava vyšších velitelů a štábních důstojníků čsl. armády v letech 1945–1951. In: *Vojenská historie*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 52 – 72.

²⁴ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, služebně-politická charakteristika k ukončení školního roku 1951/1952.

²⁵ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, návrh na povýšení důstojníka do hodnosti kapitána ze dne 1. října 1952.

²⁶ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, zhodnocení za dobu od 1. září 1953 do 25. března 1954.

²⁷ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, návrh na povýšení důstojníka (generála) do hodnosti majora ze dne 2. února 1955.

mimořádného povýšení do hodnosti majora a stoupající tendenci měl i jeho služební vývoj z hlediska vojensko-odborné stránky. Značně si prohloubil teoretické znalosti otázek použití dělostřelectva na stupni sboru a armády²⁸, a to praktickými zkušenostmi, zejména účasti na polních cvičeních. V lednu roku 1955 se realizoval návrh na jeho vyznamenání „Za službu vlasti“. I když jeho hodnocení z poloviny 50. let minulého století obsahují obligátní fráze o Řehákově oddanosti lidově-demokratickému zřízení, komunistické straně, vládě a Sovětskému svazu, je z nich stále patrnější, že čerstvý major se již pomalu vydal na poněkud odlišnou vojenskou i osobní dráhu. Periodická hodnocení jeho nadřízených jasně dokládají jeho nezadržitelně rostoucí teoretické i praktické znalosti vojenského řemesla.²⁹ V rámci své dělostřelecké specializace však dosahoval zcela zjevně vyšší znalostní schopnosti než dovednosti v praktickém výcviku. I proto byl v září roku 1956 přemístěn k Hlavní politické správě (HPS) ministerstva národní obrany, aby od října téhož roku nastoupil do funkce náčelníka skupiny taktiky dělostřelectva katedry taktiky druhů vojsk pražské Vojenské politické akademie (VPA).³⁰

Zrod vojenského akademika

Řehákův příchod na VPA lze bez nadsázky označit za zlom v jeho vojenské a odborné kariéře. Jednalo se sice o vojenské vzdělávací zařízení, které sloužilo k výchově politických pracovníků s vyšším vojenskopolitickým vzděláním po dobu dvou let (v případě dálkového studia v délce čtyř let).³¹ Šlo však o instituci ryze školskou s dobrým zázemím pro vědeckou, výzkumnou a pedagogickou práci. V období příchodu Vladimíra Řeháka zde navíc začaly postupně sílit reformistické snahy o definování více samostatné československé vojenské politiky.³² Od počátku dráhy vojenského pedagoga Řehák dobře využíval vědomosti získané studiem na VTA Antonína Zápotockého. Soustavně studoval dělostřeleckou taktiku a publikoval na toto téma pojednání v odborných časopisech a vedl přednášky na VPA, jejichž úroveň byla hodnocena jako velmi dobrá. Z toho pramenilo po necelém roce působení na VPA navrzení na udělení vyznamenání „Za zásluhy o obranu vlasti“.³³ V roce 1959 přišlo funkční povýšení zařazením na pozici zástupce náčelníka katedry vševojskové taktiky a druhů vojsk VPA.³⁴ Důvody k tomuto postupu shledávali Řehákoví nadřízení v jeho neustálém odborném růstu v oboru soudobého vojenství, zejména raketové techniky, a v neutuchající publikační činnosti.

²⁸ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, návrh na povýšení důstojníka (generála) do hodnosti majora ze dne 25. srpna 1955.

²⁹ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, zhodnocení za dobu od 1. dubna 1954 do 31. října 1955.

³⁰ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, MNO – osobní spis 70343, s. 7.

³¹ BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – MINAŘÍK, Pavel – POVOLNÝ, Daniel – ŠACH, Jan. Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–srpen 1968. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008, s. 35.

³² Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact, Oral History Interviews with Czechoslovak Generals, *Rozhovor s gen. mjr. prof. Ing. Vojtěchem Menclem, DrSc. v Praze 18. února 2004* [online] [cit. 23-4-2025]. Dostupné na: «http://www.php.isn.ethz.ch/kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/PHP/16845/ipublicationondocument_singleddocument/a49a4967-4ee9-4771-8f94-f103ef91dbdf/cs/mencl.pdf», s. 7.

³³ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, návrh na vyznamenání za výsluhu 10 let 11 měsíců z 6. června 1957.

³⁴ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, SA AČR Olomouc, hodnocení k povýšení do hodnosti podplukovníka, s. 1–2.

Hlavní hybnou silou se v tomto ohledu stalo studium podplukovníka Řeháka v rámci externí aspirantury. Zahájil ji v září roku 1958 na VTA Antonína Zápotockého v Brně, která tedy stále zůstávala jeho „almou mater“. Školícím pracovištěm se mu stala katedra taktiky a teorie střelby dělostřelectva (skupina vojenských věd, vědní obor taktika a operační umění, specializace taktika pozemního dělostřelectva).³⁵ Tématem jeho kandidátské disertační práce bylo *Bojové použití perspektivních druhů dělostřelectva v útočné operaci vševojskové armády*. Studium jej evidentně zcela naplňovalo, protože v roce 1959 byl hodnocen mezi uchazeči jako nejlepší. Externí aspirantura a příprava na ni se stala motorem Řehákovy první fáze publikační činnosti. V rozmezí let 1956 a 1958 publikoval v hodnosti majora čtyři texty na stránkách periodika Vojenská mysl. Ty vycházely zejména z jeho zkušeností získaných na taktickém stupni velení a dále ze studia materiálů západní provenience, které zohledňovaly dobové trendy v zahraničních vyspělých armádách.

Řehákova prvotina nesla název *Rozmístění dělostřelectva ve výchozím položení k útoku*³⁶, kde analyzoval ucelené poznatky z velitelsko-štábních i štábně armádních operačních cvičení z let 1955–1956. K sepsání stati ho vedla primárně vysoká aktuálnost této problematiky a také fakt, že otázka účelného rozmístění dělostřelectva v tomto položení nebyla všemi veliteli a štáby správně chápána. Získané poznatky a zkušenosti pečlivě analyzoval, následně zevšeobecnil a na jejich základě formuloval svoje závěry (doporučení). Jedním z jeho fundamentálních požadavků bylo co možná největší rozptýlení dělostřelectva podél fronty i do hloubky tak, aby případné atomové údery nepřítele nezpůsobily velké ztráty. Pro názornost svého závěru použil praktický příklad, kdy na dvou schématických znázorněních demonstroval použití jaderných pum malé ráže s různými epicentry výbuchu a jejich účinku na dělostřelecké oddíly ve vybudovaných palebných postaveních o poloměru 800 metrů. První varianta reprezentovala nerovnoměrný způsob rozmístění a varianta dvě rovnoměrný způsob rozmístění dělostřelectva. Výhodnost jím navrhovaného řešení (nerovnoměrný způsob) byla více než zřejmá.

Dalšími Řehákovými navrhovanými zásadami bylo, že rozmístění musí současně umožnit co největší využití dělostřelectva při plnění úkolu bez práva změny palebních postavení, či tendenci o co možná nejhospodárnější využití jednotlivých ráží s důrazem na spotřebu munice. Neposledním podnětným doporučením bylo včasné zahájení přesunu dělostřelectva v závislosti na stanovených úkolech v průběhu útočného boje, zejména pak jednotek určených k podpoře předsunutých odřadů a k přímé podpoře praporů prvního sledu. V závěru zopakoval starou okřídlenou pravdu, že neexistuje jedno univerzálně správné řešení, neboť v každém jednotlivém případě je třeba bedlivě uvážit všechny podmínky a určit takový způsob rozmístění (dělostřelectva), který nejlépe umožňuje splnit zadané úkoly.³⁷

Druhá stať majora Řeháka byla věnována vedení obranných i útočných operací s použitím zbraní hromadného ničení. Nesla název *Vliv použití atomových zbraní na vývoj pozemního dělostřelectva*³⁸ a otevřeně si kladla za cíl vymezit místo a úlohu dělostřelectva v případné útočné i obranné operaci. Podnětem vedoucím k jejímu sepsání byla nemožnost plně aplikovat zkušenosti z 2. světové války do dobových podmínek, neboť podstatné změny v taktice a operačním umění byly zapříčiněny zaváděním zbraní hromadného

³⁵ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, dotazník pro doktory věd, kandidáty věd a pro osoby, které se připravují na dosažení vědecké hodnosti z 23. 6. 1961.

³⁶ ŘEHÁK, Vladimír. Rozmístění dělostřelectva ve výchozím položení k útoku. In: *Vojenská mysl*, 1956, roč. 6, č. 5, s. 42 – 47.

³⁷ ŘEHÁK, *Rozmístění dělostřelectva ve výchozím položení k útoku*, s. 42 – 47.

³⁸ ŘEHÁK, *Rozmístění dělostřelectva ve výchozím položení k útoku*, s. 42 – 47.

ničení do výbroje vyspělých armád. Následně se podrobně věnoval otázce dopravy atomových zbraní na cíl, a to jak v taktické, tak i v operační hloubce nepřítele. Za zjevný nedostatek považoval malou přesnost zásahů atomových pum při jejich shozu z letadel, zejména pak při jejich použití v blízkosti vlastních vojsk. Tento způsob použití jaderných zbraní by dle jeho závěrů musel logicky vést ke zvětšování vzdálenosti vlastních jednotek od jaderných úderů na nejbližší nepřátelské objekty a vlastní vojska. To by reálně zapříčinilo nemožnost plně využít těchto úderů při útoku. V obraně pak toto nasazení jaderných zbraní nebylo myslitelné vůbec, neboť jejich případné použití na nejdůležitější cíle v prvním sledu nepřítele by přímo ohrozilo vlastní vojska v obraně. Neposlední nevýhodou tohoto způsobu vedení boje byla i předpokládaná hustota sítí radiolokátorů, které by přilet letadel (nosičů jaderných zbraní) včas odhalily a mohly by tak varovat vojska nepřítele. To by následně značně snížilo účinnost úderů v porovnání s možností, že by se podařilo vojska nepřítele překvapit. Za kvalitativně lepší řešení považoval na tyto cíle využít jadernou municí vystřelovanou z děl nebo řízených či neřízených střel s jadernou náplní. Jako velmi pokrokový se jevil i jeho návrh na zaměřování cílů s využitím leteckých snímků, které by dělostřeleckým jednotkám přicházely již se zakreslenou souřadnicovou sítí.³⁹ V závěru stati Řehák dále nastínil směr vývoje, kterým se měla ubírat dělostřelecká bojová technika.

Třetím textem Vladimíra Řeháka publikovaným na stránkách Vojenské mysli byl ten s názvem *Opatření ke zmaření protipřípravy*. Zde komplexně shrnul svoje poznatky ze studia a analýzy pramenů západní provenience o moderní válce. Protipřípravu považoval za běžnou činnost armád, jejímž cílem bylo rozrušit bojovou sestavu útočníka a zabránit mu palbou dělostřelectva, údery letectva a zejména pak atomovými údery vyrazit do útoku. Následně konkretizoval cíle protipřípravy jako dezorganizovat systém velení a spojení nepřítele, snížit účinnost jeho atomové, dělostřelecké a letecké přípravy, způsobit vojskům protivníka co největší ztráty a podlomit jeho bojovou morálku. Za progresivní lze i dnes považovat jeho požadavek na soustavné a intenzivní monitorování nepřítele a získávání zpravodajských informací všemi dostupnými prostředky od vševojskového přes dělostřelecký až po letecký průzkum. V případě zjištění příprav nepřítele k protiofenzivě doporučil tento průzkum maximálně zintenzivnit. Dále také propagoval četné kroky ke zmaření protipřípravy protivníka typu umlčování dělostřelectva v průběhu zaujímání palebných postavení, ničení dělostřelecké jaderné a chemické munice či umlčování radiolokačních stanic nepřítele, které byly určeny primárně k navádění nepřátelského letectva a řízených střel ihned po jejich zjištění. Neopomenul ani rušení činnosti nepřátelských radiolokátorů v předpokládaném pásmu protipřípravy a zabránění příchodu obrněných svazků nepřítele z hloubky a jejich následné rozvinutí k útoku.

Zdůrazňoval zásadu, že pohotovost k plnění úkolů musí být časově i prostorově sladěna se způsobem vyvedení hlavního útočného uskupení vlastních vojsk do výchozího prostoru k útoku. Poukazoval i na nutnost mít k dispozici včas dostatečné množství standardní dělostřelecké a jaderné munice k umlčování a ničení atomových prostředků nepřítele a protiletadlové dělostřelectvo k odražení nepřátelských vzdušných úderů. Zdůraznil nutnost koordinace protipřípravy, kterou plánoval všeobecný štáb armády dle pokynů jejího velitele, ale účastnit se jí nově měli i příslušníci dělostřelectva armády a letectva, neboť při všeobecném plánování bylo naprosto zásadní harmonizovat činnost všech klíčových participujících jednotek.⁴⁰

³⁹ ŘEHÁK, Vladimír – ONDRÁŠEK, Hynek. Vliv použití atomových zbraní na vývoj pozemního dělostřelectva. In: *Vojenská mysl*, 1957, roč. 7, č. 4, s. 48 – 55.

⁴⁰ ŘEHÁK, Vladimír. Opatření ke zmaření protipřípravy. In: *Vojenská mysl*, 1958, roč. 8, č. 4, s. 30 – 36.

Poslední statí publikovanou v tomto období byla ta s názvem *Plánování radiotechnických opatření štábem vojskové armády*⁴¹. Zde uvedl, že zavedení radiotechnických prostředků do armád mělo přímý vliv na změnu zbraní dosavadního typu a současně vytvořilo podmínky a předpoklady k vývoji zbraní nového rázu. Zbraně založené na použití radiotechnických prostředků označil za ty, které mají velký vliv na vedení boje i operace. Velká pohyblivost armád a dynamičnost operací si dle jeho názoru vynutily nepřetržité velení a úzkou součinnost všech druhů vojsk, což kladlo zvýšené nároky na radiotechnické zabezpečení a na rádiové spojení, které reprezentovalo hlavní a často i jediný druh spojení.

Velké množství radiotechnických prostředků, které používal nepřítel, dle Řehákova názoru jasně dokazovalo, že úspěch operace mohl často záviset na možnostech zabránit nepříteli v jejich použití. Ačkoliv si dobře uvědomoval, že způsob protiradiotechnické činnosti bude primárně závislý na zámyslu operace a množství prostředků, definoval několik obecných zásad. Plánování radiotechnických opatření muselo být detailně sladěno a centrálně řízeno, síly a prostředky by měly být použity soustředěně na hlavním směru za využití překvapení v rozhodujících momentech operace. Stať se následně věnovala věnovala komplexním otázkám rádiového rušení pozemních stanic a rušení radiolokačních prostředků nepřátelského letectva. Mimo sofistikované použití prostředků nových Vladimír Řehák neopomenul ani způsoby tradičního umlčování (ničení) dělostřelectvem a doporučil realizovat širokou škálu opatření týkajících se protiradiotechnického maskování. Závěrem vyzval velitele a štáby, aby se nejen odborní náčelníci, ale i oni sami věnovali těmto novým prostředkům zvýšenou pozornost, rozšířili si studiem svůj odborný rozhled tak, aby byli schopni organizačně plně využít potenciál nové techniky zaváděné do ČSLA.

Celkově hodnoceno major Řehák překročil již koncem let padesátých na taktickém stupni velení ve svých statích v mnoha ohledech dobové meze myslitelného, a to celou řadou svých závěrů (doporučení) typu soustavného a intenzivního monitorování nepřítele, získávání zpravodajských informací všemi dostupnými prostředky či požadavky na koordinaci úsilí při plánování všeobecného štábu armády za účasti letectva a dělostřelectva. Za nejpokrokovější lze bezesporu označit jeho závěry týkající se likvidace klíčových prvků nepřítele, dezorganizace systému velení a spojení, či podlomení jeho bojové morálky, cíleného ničení nepřátelských radiolokátorů, rušení rádiového spojení nebo likvidaci jaderné a chemické munice ihned po jejím zjištění. Jeho závěry předběhly svoji dobu o celou dekádu, neboť strategii odklonu od frontálního ničení prvků systémů protivníka ke strategii ničení vybraného prvku, který byl klíčový, a jehož vyřazení následně vedlo ke zhroucení celého branného systému protivníka, reálně demonstrovala až arabsko-izraelská (šestidenní) válka v roce 1967.⁴²

Kandidátskou disertační práci, v níž plně zúročil i zkušenosti z prvotní etapy své publikační činnosti, Vladimír Řehák úspěšně obhájil v roce 1962 a získal tak vědecko-pedagogický titul „CSc.“. Na počátku téhož roku se pak dočkal povýšení na podplukovníka.⁴³ V listopadu 1963 následně úspěšně dokončil osmiměsíční vyšší akademický dělostřelecký kurz Vojenské dělostřelecké akademie v Leningradu s celkovým výtečným prospěchem.⁴⁴

⁴¹ ŘEHÁK, Vladimír. Plánování radiotechnických opatření štábem vojskové armády. In: *Vojenská mysl*, 1957, roč. 7, č. 5, s. 85 – 89.

⁴² Podrobněji POLNAR, Stanislav – PROKOP, Bronislav. „Memorandum 68“ v kontextu československého strategického myšlení 60. let. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty – řada společenských věd*, 2019, roč. 33, č. 2, s. 129 – 145.

⁴³ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, osobní karta důstojníka „A“.

⁴⁴ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, překlad čj.: 441 ze dne 20. listopadu 1963 v Leningradě.

Do vlasti se vrátil již jako náčelník katedry taktiky druhů vojsk a technické přípravy VPA Klementa Gottwalda HPS ČSLA. Řehákova touha po vědeckém růstu soustavně narůstala. Dálkově studoval ČVUT v elektrotechnickém oboru, kde úspěšně skládal zkoušky ve 3. ročníku studia. Dále se aktivně zapojil do činnosti Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Podplukovník Řehák procházel v první polovině 60. let patrným osobním vývojem, který svým „bdělým“ zrakem zaregistrovala útvarová organizace KSČ při VPA. Přiznávala mu na jedné straně mimořádné vědecké předpoklady, zvláště pak schopnosti postihnout zásadní otázky v řešeném problému. Po svém si však vyložila jeho zřejmý odklon od stranou posvěcených ideologických schémat, a naopak důraz na stále rostoucí vědecko-pedagogickou kompetenci a především analytickou věcnost. Stranický posudek z tohoto období se omezil na hodnocení osobnostního typu, kdy se soustředil na věci jako povahová ješitnost, přezíravost k názorům druhých a na malou oblíbenost v kolektivu.⁴⁵ Z hlediska silné individuality Vladimíra Řeháka se však jednalo o hodnocení zjevně očekávané.

V kontextu dynamického růstu Řehákovy vojenské i vědecké kariéry poněkud zapadá jeho osobní život. Bez pevného ukotvení v této oblasti není možný profesní růst byť sebena- dějnějšího akademika. Vladimír Řehák neměl v tomto ohledu pozici jednoduchou. Poprvé se oženil v únoru roku 1949 s Alenou Řehákovou, roz. Krýzovou. Do manželství se postupně narodily čtyři děti, a to Jaromír (1949), Vladimír (1951), Alena (1952) a Olga (1953). Manželství však bylo v důsledku úplného rozvratu rozvedeno v červnu 1960 a ještě téhož roku uzavřel Vladimír Řehák sňatek nový s rozvedenou Olgou Oujezdskou, s níž vyženil i její dceru Olgu.⁴⁶

Léta 1966 až 1968 jako vrcholné tvůrčí období plukovníka Řeháka

V prvně uvedeném roce zakotvil Vladimír Řehák na katedře řízení a velení VPA KG a v té době publikoval jedno ze svých nejzásadnějších děl *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*⁴⁷. Kniha byla uvozena citátem E. Buckingha: „Bez důsledné racionalizace řízení hrozí vysoce automatizovaným soustavám osud brontosaura, jehož tělo roztlo rychleji než mozek a nervový systém, což mělo katastrofické důsledky pro jeho existenci.“⁴⁸ Vědeckotechnologická revoluce, dle závěrů jím vedené pracovní skupiny, prohlubuje rozpor mezi požadavky na koncepčnost, kvalitu a rychlost řízení a velení v ozbrojených silách a mezi možnostmi tyto požadavky splnit s využitím stávajících prostředků a způsobů řízení. Konkrétně uvedl několik příkladů, které nejlépe vystihovaly stav řízení a velení v ČSLA. Proběhlé reorganizace a další dílčí zásahy do systému řízení početně rostoucích řídicích složek a štábů nepřinesly novou kvalitu řízení a velení. Dalšími poznatky bylo, že rychlost a operativnost neodpovídají potřebám vojsk, anebo, že strategické řídicí stupně mají relativně silně omezenou variantu rozhodování díky velkému množství předpisů a směrnic, čímž zužují varianty rozhodování u nižších řídicích stupňů. Neopomenul též zdůraznit, že není vyřešen vztah mezi rozsahem a detailností informací ve vztahu k jednotlivým stupňům řízení.⁴⁹

⁴⁵ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, stranický posudek ÚO KSČ ze dne 4. 12. 1962, s. 1 – 2.

⁴⁶ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, stranický posudek ÚO KSČ ze dne 4. 12. 1962, s. 1 – 2.

⁴⁷ ŘEHÁK, Vladimír a kol. *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*. Praha : VPA KG, 1966, s. 1.

⁴⁸ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 1.

⁴⁹ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 1 – 3.

Důvody neuspokojivého stavu spatřoval v tom, že zkoumání otázek obrany a armády bylo prováděno podle obsahového hlediska, přičemž uspořádanost a informační procesy, jakož i koncepční stránka zahrnující vědecké předvídaní, byly brány v úvahu jen a priori a v podstatě zkoumány nebyly. Z hlediska metodologie se jednalo v řídicí praxi o metodu historických analogií s jistou dávkou logiky a s větší či menší snahou o zobecnění a zohlednění změn vyplývajících z rozvoje bojové techniky a vývoje vojenských struktur. Podplukovník Řehák následně uvedl, že dobový způsob řízení a velení neumožňuje zohlednit celou množinu faktorů a do jisté míry se stal jistým a specifickým odrazem řízení naší společnosti (společenský determinismus). Negativní tendenci řídit vše do detailů a předem cokoliv direktivně plánovat charakterizoval jako jeden ze společenských rysů přežitého modelu řízení.⁵⁰

Za řešení výše popsaného neuspokojivého stavu považoval větší provázanost vývoje armády a jejího řízení na vývoj společnosti a jejich řídicích procesů. Prosazoval týmové zpracování, umožňující všestrannou interpretaci kybernetického přístupu ke zkoumání konkrétní společenské soustavy (armády) zahrnující i společenské a lidské stránky procesu. Tím bylo řečeno, že nelze při zkoumání opomíjet ani jednu ze dvou stránek, tedy hmotně energetickou (obsahovou a věcnou) ani funkční (kybernetickou). Za nové možnosti nezbytné pro zvědečtění řídicí činnosti považoval kybernetiku, která zkoumala a odhalovala objektivní zákonitosti společné všem složitým dynamickým pravděpodobnostním soustavám. Kybernetika v jeho očích byla nejbližší možností stát se základem obecné teorie řízení, neboť zkoumala nejen obecné zákonitosti řízení a sdělování společné systémům technologickým či biologickým, ale i společenským. Posledně uvedená kategorie se zabývala obsahovou stránkou procesu společenského řízení, ale měla schopnost i odhalit vliv obsahových procesů na specifiku jejich fungování a část některých společenských věd se přímo zabývala určitými stránkami funkční analýzy společenských procesů (sociologie, psychologie). Vývoj dle podplukovníka Řeháka naznačoval možnost konstituování jedné komplexní integrované vědecké disciplíny – vědeckého řízení společnosti. Východiskem, které prosazoval, bylo vycházet přímo z kybernetiky. Existující systém obecné teorie řízení společnosti se dle jeho vyjádření nacházel ve fázi úvah, dílčích poznatků a počátečních výzkumů, kdy se teprve začala zkoumat strukturálně funkční stránka řízení z hlediska specifických úkolů.⁵¹

S lidmi a jejich kolektivy nešlo dle Řehákových závěrů jednat jako s deterministickými prvky soustavy, neboť člověk nebyl pasivním objektem řízení. Lidské myšlení a vůle způsobovaly, že mezi záměry řídicích a jednáním řízených vždy vznikala jistá odchylka. Ta mohla být sice zanedbatelná, ale také mohla způsobovat zásadní rozporuplnosti. Následně Řehák vyjádřil myšlenku, že dosavadní praxe řízení ozbrojených sil a velení zaostává za rozvojem ozbrojených sil. Za hlavní důvody stávajícího stavu označil jednostranné a nepřímé hluboké poznání procesu vývoje ozbrojených sil a řídicích procesů. Tento problém však nebyl diagnostikován jen v ČSLA, ale i v ostatních vyspělých armádách a tento rozpor se dle jeho názoru měl prohlubovat s rozvojem vědeckotechnické revoluce. Pouze aplikace komplexních poznatků společenských věd s využitím metod vědeckého předvídaní mohly vést v jednotlivých oblastech k maximální efektivnosti uplatnitelné ve vědeckém systému řízení a velení při přípravě na ozbrojený zápas i v jeho průběhu.⁵²

Doporučil se zejména soustředit na moderní exaktní zkoumání společenských procesů a rozvoj počítačové techniky. Společenské vědy měly dle jeho slov začít zkoumat některá specifická hlediska řídicích procesů v armádě (filozofická, psychologická, sociální, ekonomická atd.). Společenskou stránku řízení jako organické součásti teorie řízení a velení pak

⁵⁰ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 1 – 3.

⁵¹ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 4 – 6.

⁵² ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 7 – 11.

měla začít zkoumat vybraná pracoviště. Za zabezpečení a splnění tohoto úkolu určil vlastní katedru řízení a velení VPA KG, v jejímž čele stál od 31. října 1967, potažmo ostatní katedry této instituce a Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně. Prostředkem k jeho dosažení měly být zejména disertační, rigorózní či diplomové práce. Dále byly prezentovány poznatky jeho týmu ve vztahu k praxi (práci štábů a vojenských funkcionářů). Ty ukazovaly zdravou nespokojenost se systémem dosavadním a doslova hlad po nových poznatcích, které by umožňovaly racionalizovat a zvědečtit řízení a velení ve změněných podmínkách.⁵³

Rozsah a složitost tohoto úkolu označil za velké a mnohostranné, a tudíž se mělo jednat o proces dlouhodobý a nesmírně obtížný. Cílevědomý rozvoj teorie řízení a velení musel být v souladu s rozvojem kybernetiky, teorií řízení společnosti, přírodními i technickými vědami a doplněný o techniku komplexního systému přenosu a zpracování informací skrze velké množství programů a jejich propojení přes všestrannou analýzu dosavadní struktury armádního organismu jako společenského podsystému a jeho vnitřních i vnějších vazeb až po doškolení řídicích kádrů. Stanovit časový rámec transformace československé armády na novou kvalitu v řídicí a velitelské praxi označil za velmi obtížné. Nicméně jistý kvalitativní přelom predikoval mezi lety 1975 – 1980, kdy předpokládal vyřešení většiny základních problémů. V tomto období také již očekával vybudování komplexního autonomního systému získávání, přenosu a zpracování informací. To by umožnilo omezení až odstranění periodicky opakující se mechanické duševní práce, jež měla být přenesena na strojový systém a komplexní soustavu účelně propojených programů. Velitelé a štáby by pak měly analyzovat a vyhodnocovat za použití vědeckých metod a s využitím počítačové techniky okamžitý stav řízeného systému a jen tam, kde toho bylo třeba, usměrňovat mimořádnosti, které autonomní systém ještě nebude schopen řešit. Všechny funkce měly být dle Řehákovy vize obsazeny důstojníky optimálně odpovídajícími svými vlastnostmi, znalostmi a majícími požadovanou kvalitu. V návaznosti vyjmenoval taxativní výčet požadavků, které považoval za nezbytné k dosažení požadovaného stavu.⁵⁴

Pro přechodné období doporučoval, aby řídicí praxe v armádě a dosažení nové kvality bylo procesem postupným s přizpůsobováním se stávajícímu systému řízení a velení bez narušení kontinuity řízení vojsk z hlediska bojové připravenosti. Návrh koncepční představy výchovy kandidátů na funkci řídicího pracovníka spočíval ve schopnostech řídit cílově zaměřené složité lidské kolektivy, založené na principu soustavné pochybnosti o správnosti starších forem organizace řízení, na systémovém způsobu myšlení a soustavné nespokojenosti s dosaženým stupněm vzdělání. Princip soustavné pochybnosti interpretoval tak, že je lepší se mýlit než nedělat nic a změny v organizaci řízení je třeba uskutečnit dříve, než si je vývoj vynutí prostřednictvím krizových jevů. Systémový přístup pak označil za vlastní novodobému vědeckému poznání, neboť systém nelze chápat jen jako výčet a popis jeho prvků. Jeho analýza pak není možná bez analytického myšlení, které poskytuje kybernetika, matematika a logika. Tempo vývoje teorie i praxe v podmínkách vědeckotechnické revoluce označil za tak vysoké a vzdělání se tak rychle spotřebovává, tudíž vyžadovalo neustálé doplňování.⁵⁵

Obecné pedagogické zkušenosti dle Řeháka jednoznačně dokázaly, že čím více bylo vzdělání zaměřeno na přípravu ke konkrétní funkci (instrukčně účelový systém), tím dříve zastarávalo. Oproti tomu správné vojenské vzdělání v teoretické oblasti mělo trvalou hodnotu a možnost se přizpůsobit změněným podmínkám. U dobře teoreticky vzdělaných lidí bylo pak doplňování vzdělání podstatně snazší. Školení kandidátů na funkce řídicích

⁵³ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 12 – 14.

⁵⁴ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 15 – 17.

⁵⁵ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 25 – 26.

pracovníků různých stupňů pak bylo nezbytné usměrnit na základě jejich všeobecného vzdělání a praxe k teoretické přípravě dovedené k samostatnému myšlení. Ze samotné interdisciplinární podstaty teorie řízení a velení vyplývalo, že žádný řídicí pracovník nemůže být dobrým odborníkem ve všech speciálních vědeckých oborech jako je matematika, psychologie, filozofie, věda o samočinných počítačích atd. To jeho tým vedlo k závěru, že by měly vzniknout dva typy řídicích pracovníků. Ve vzdělání operativního řídicího pracovníka prvního typu měla převažovat stránka věcně vojenská s poměrně dobrými technickými vlastnostmi a s rámcovými znalostmi společenské a lidské stránky vědeckého řízení (typ velitelský pracovník) a u řídicího pracovníka druhého typu by měla převažovat společenská a lidská stránka vědeckého řízení s dobrými znalostmi včetně vojenské a rámcové znalosti technické stránky vědeckého řízení v armádě. Podnětné byly i závěry Řehákova týmu k výběru řídicích pracovníků, které reflektovaly zahraniční zkušenosti. Ideálním kandidátem do řídicí funkce byl voják ve věku mezi 27–30 lety, který měl mimo intelektuálních a psychologických předpokladů i jisté životní a praktické zkušenosti (praxe u vojsk). Jednotčím cílem bylo získání schopností myšlení v souvislostech s využitím kybernetiky a moderních metod zkoumání a řešení složitých soustav.⁵⁶

Na výše analyzované dílo plynule navázala Řehákova vrcholná kapitola v monografii *Řízení v armádě II.*, jež byla publikována pod názvem *Možnosti a problémy přechodu k vědeckému řízení v ozbrojených silách*. Ta detailně propracovala teoretické dílčí závěry díla předchozího a posunula poznatky o vědeckém řízení armády na zcela novou úroveň. V úvodu plukovník Řehák vyjádřil myšlenku, že i přes to, že naše ozbrojené síly dosáhly v dosavadním vývoji nesporných úspěchů při budování bojeschopné armády, lze pozorovat některé jevy, které dokládaly, že dosažené výsledky neodpovídaly plnému rozsahu možností a vynaloženému úsilí. Úspěchy matematiky, fyziky, chemie, biologie, lékařských věd, rozvoj kybernetiky, automatizace i výtvarné umění dalších věd se syntetizovaly, čímž se věda stávala přímou výrobní silou, jež měla stále výrazněji ovlivňovat tempo rozvoje společnosti. Složitost tohoto období vyplývala dle Řeháka i z přechodu od vrcholného stupně industriální éry k éře vědeckotechnické revoluce, která kladla principiálně nové požadavky na člověka, jeho individuální i skupinové řízení ve směru přechodu od poslušného robota k maximálnímu uvolnění tvůrčích sil lidí. V kontextu napjaté mezinárodní situace se výsledky vědy uplatňovaly v ozbrojených silách často dříve a v širším měřítku než v jiných podsystemech společnosti. To se ve vojenství projevilo revolučními změnami, které zasáhly všechny oblasti, vyvolaly revoluční posuny v názorech na přípravu vojsk k ozbrojenému zápasu, rozbily tradiční zásady a principy taktiky, operačního umění a strategie, vynucovaly si přehodnocování dosavadních kritérií a vyvolaly revoluci ve vojenství. Cesta k vědeckému řízení a velení v ozbrojených silách představovala v Řehákově pojetí využití výsledků a poznání řady speciálních vědních oborů, které teprve v dialektické syntéze a transformováním systémovými a kybernetickými přístupy vytvářely základy vědeckého řízení v ozbrojených silách. Jeho cíl spatřoval v optimálním zabezpečení branných potřeb naší společnosti z hlediska efektivnosti a požadavků na národní ekonomiku.⁵⁷

Teorie řízení a velení se vyčlenila pod naléhavým tlakem řídicí praxe do samostatného vědního oboru, který již tehdy figuroval jako součást vojenské vědy. Tento syntetický vědní obor s výraznou sociální určeností aplikoval zákonitosti řízení společenských procesů na procesy řízení v ozbrojených silách a zkoumal jejich modifikované působení v míru, při přechodu na válečný stav a v ozbrojeném zápase. Cílem a smyslem teorie řízení a velení bylo řešit základní rozpory mezi objektivními požadavky na řídicí praxi v ozbrojených si-

⁵⁶ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 28 – 30, 32 – 33.

⁵⁷ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 148 – 149, 150 – 151.

lách a mezi možnostmi tyto požadavky splnit a urychlit rozvoj řídicí praxe v ozbrojených silách k dosažení vědecké úrovně.⁵⁸ Při řešení konkrétních problémů vstupovaly do teorie řízení jiné vědní obory jako nástroj v různé míře a intenzitě. Pro dílčí úkoly řešené v teorii řízení a velení se stala prvním požadavkem volba vhodných nástrojů, jejichž využití vedlo co nejefektivněji k cíli. K tomu logicky náleželo mít odpovídající znalosti o objektu, který je předmětem zkoumání. Otevřené manipulování člověkem (jako rys řízení epochy průmyslové revoluce) postupně ustupovalo cílenému podněcování samostatné aktivity lidského činitele. Současně se dle Vladimíra Řeháka i přetvářel dřívější vztah nadřízenosti a podřízenosti založený na tuhé vazbě k nepoměrně volnějším poměrům založeným spíše na informačním vztahu. Tím se otvíraly nové možnosti ekvifinality, dynamické rovnováhy, samoregulace a vlastnosti společenské soustavy, což mělo vážné důsledky pro systémovou výstavbu celého společenského organismu i jeho jednotlivých institucí.⁵⁹

Vojenské procesy Vladimír Řehák klasifikoval jako složité dynamické soustavy, mající speciální vertikální i horizontální strukturu, a to nejen jako výsledek historického vývoje ozbrojených sil, ale také podmíněností existence mezních podmínek, které byly jen velmi obtížně srovnatelné s jinými procesy v ostatních společenských oblastech. Efektivnost činností ve vysoce technizovaných agregovaných vojenských soustavách byla zásadně závislá na přesně sladěné lidské činnosti v těchto systémech a rovněž na vysoké odpovědnosti jednotlivce za přesné splnění úkolu až k fyzickému sebeobětování v mezních podmínkách. Výchozí k těmto vlastnostem se ve vojenských systémech projevovala nepoměrně výrazněji než v jiných společenských podsystémech. Nelze opomenout ani jiné vojenské faktory typu značných předpokladů nenadálých a rychlých změn situace, či odborné závislosti nadřízeného na podřízeném, vyžadujícím uvolnění prostoru pro iniciativu podřízených.⁶⁰

Jednou ze základních otázek, kterou bylo dle názoru Vladimíra Řeháka nutné řešit, byla ta týkající se prostoru volnosti a závislosti řízení na jednotlivých úrovních v ozbrojených silách. Porovnávány byly dva typy řízení – ten s volným prostorem řízení na každé úrovni a lineární typ řízení bez volného prostoru. Prvně jmenovaný a preferovaný reprezentoval model, kde každá úroveň měla svůj prostor, kde mohla rozhodovat vedle mezí, v nichž jsou pro ni závazná rozhodnutí vyšší řídicí úrovně. Ty přirozeně určovaly cíle činnosti pro ty nižší z důvodů zřejmých, jako je souhra specializovaných činností či součinnost. Pozitivem bezesporu bylo, že každá úroveň se na celém řídicím procesu podílela aktivně, současně však nesla i plnou osobní odpovědnost za přijatá rozhodnutí. Požadovaná detailnost příkazu na různých úrovních řízení určovala pak míru a obsah informací nezbytných pro jejich rozhodování. Naproti tomu lineární typ řízení byl charakteristický tím, že vyšší řídicí úroveň měla tendenci řídit ty nižší tak detailně, že jim nenechávala reálně žádný prostor pro vlastní rozhodování a ani pro vlastní aktivitu. Toto řízení bylo dle plukovníka Řeháka akceptovatelné jen v mimořádných případech, kdy se čas stal rozhodujícím kritériem. Lineární typ řízení zcela vyřazoval všechny nižší úrovně řízení, a proto od nich následně nebylo možné čekat odpovědnost za neúspěch, a navíc vedl tyto orgány k pasivitě. Pokud se s lineárním řízením setkal v praxi, interpretoval jej jako důsledek nedůvěry ve schopnost podřízených, nebo tak, že příslušný velitel ještě nepřekonal v metodách řídicí práce úroveň, na níž kdysi pracoval v nižší úrovni řízení.⁶¹

⁵⁸ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 170 – 173.

⁵⁹ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 163 – 165.

⁶⁰ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 165.

⁶¹ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 167 – 169.

Další základní otázkou teorie řízení byla problematika optimálního složení štábu a vymezení pravidel jeho činnosti. Pronikání vědeckotechnické revoluce do vojenství zvyšovalo na straně jedné složitost a odpovědnost rozhodování na různých řídicích úrovních. Na straně druhé se zkracoval čas pro přípravu rozhodnutí. Výsledkem byl značný početní růst štábů, což však prokazatelně nebyla ta správná cesta, neboť dvojnásobné zvýšení počtu štábních pracovníků nevedlo ke dvojnásobnému výkonu štábu v řídicím procesu. Tento zdánlivě ne-logický závěr vysvětlil Vladimír Řehák tak, že jedno z pravidel společenského řízení nás učí, že agregovaný výkon skupiny pracovníků v řídicím aparátu nestoupá přímo úměrně s počtem pracovníků, ale dokonce při dosažení určitého rozsahu a složitosti úrovně vede zvyšování pracovníků v řídicím orgánu dokonce k poklesu agregovaného výkonu.⁶²

Další řešenou základní otázkou teorie řízení a velení se stal vědecký výzkum kritérií výběru kádřů z hlediska požadavků na řídicího pracovníka v dobových podmínkách a v širším slova smyslu v podmínkách vědeckého řízení a velení v ozbrojených silách. Značná část úkolů teorie řízení úzce souvisela s požadavkem uplatnění v co nejširší míře metody vědeckého předvídání v řídicích procesech v ozbrojených silách. Zde měly postupně převládat dle Řehákových slov objektivní faktory na úkor subjektivních a voluntaristických prvků řízení. Základ vědeckého předvídání spatřoval v kombinaci zobecnění teoretických a experimentálních poznatků (závěrů) s poznanými zákonitostmi rozvoje předvídající jevy v přírodě a ve společnosti, které ještě nebyly objeveny nebo se ještě nestaly. Ve své podstatě se jednalo o vědecké prognózování vývoje řízených procesů a o vytváření včasných předpokladů, které by umožnily splnit úkoly, které teprve nastanou.⁶³

Další řešenou základní otázkou teorie řízení a velení byla jeho automatizace. Hlubší analýza procesů ve velení odhalila, že značná část časově náročných činností má zákonitý a opakující se charakter. To umožňovalo je formalizovat, a to zejména proto, že u nich nebyl reálně vyžadován tvůrčí přístup k řízení. Jednalo se primárně o činnosti typu sběru, přenosu, shromažďování informací o nepříteli i vlastních vojscích, operačně taktické výpočty podkladového charakteru, či operačně taktické výpočty vedoucí ke zhodnocení pravděpodobných následků možných variant rozhodnutí a doporučení optimální varianty podle určených kritérií. Tyto činnosti a mnohé další plukovník Řehák chápal jako mechanickou duševní práci. Tu charakterizoval jako činnost založenou na formální logice či kvantitativní analýze a syntéze, kterou lze předat samočinným počítačům, neboť ty jsou schopny vykonávat formální část duševní práce člověka, a to nejen v mnohem kratší době, ale i bez chyb. Aplikace tohoto druhu velení a řízení do ozbrojených sil by dle jeho závěrů efektivně vyřešila základní rozpor mezi požadavky na koncepci, kvalitu a rychlost řízení a velení v ozbrojených silách a mezi možnostmi tyto požadavky splnit. Automatizovaný systém, tedy soustava člověk – stroj, nepředstavoval náhradu práce velitele a štábu strojem, nýbrž šlo „jen o převedení nejsložitějších a časově nejnáročnějších oblastí formální práce na technické prostředky“ s cílem poskytovat doporučení k optimální variantě řešení z kvantitativního hlediska. Prostředky automatizace velení se měly stát výkonnými prostředky a nástroji v rukou velitele a štábů, jejich využití mělo mnohonásobně zvýšit efektivitu jejich práce.⁶⁴

Základním předpokladem realizace automatizace velení bylo vybudování komplexních technických zařízení pro sběr, přenos, zpracování informací a jejich zobrazování. Vladimír Řehák zastával názor, že zavedení sebedokonalejší řídicí techniky do štábů samo o sobě nemůže vyřešit problém automatizace velení. Proto bylo nezbytné připravit velké množství programů pro strojové zpracování informací na základě poznatých zákonitostí boje

⁶² ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 170.

⁶³ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 170 – 171.

⁶⁴ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 174 – 176.

a operace. Automatizaci velení vojskům chápal jako objektivní nutnost a její realizace měla vytvořit předpoklady pro odstranění rozporů mezi požadavky na rychlost, přesnost a optimálnost řídicích procesů a současnými možnostmi velet. Automatizace velení byla cestou, jež umožňovala překonat rozpor mezi psychicko-fyziologickými možnostmi velitelů a štábů a složitostí řídicích procesů. Řídicí práci obecně hodnotil Vladimír Řehák jako nejobtížnější lidskou činnost a tato obtížnost v období revolučních změn byla ještě umocněna. Dosažení vědecké úrovně řízení v co nejkratší době považoval za naprosto klíčové. Nové kvality řízení a velení ozbrojených sil však nebylo možné dosáhnout ani automatickým vývojem, a ani tím, že se k vědeckému řízení jen proklamativně přihlásíme. Požadované úrovně řízení lze dle Řehákových slov dosáhnout jediné cestou usilovného studia a usilovné práce velkého množství důstojníků, zaměřených teoreticky i prakticky.⁶⁵

Důležitou úlohu měli v tomto procesu důstojníci z praxe, neboť zlepšovat řídicí praxi mohli jen ti, kteří měli určité minimum znalostí teorie řízení a velení a současně měli zkušenost s řídicími systémy a procesy, které v nich probíhaly. Nejslabším místem byly právě znalosti teorie řízení, a proto za jediné možné řešení považoval úporné a soustavné studium teorie řízení a velení. Dovětkem budiž jeho poznámka, že převážná většina důstojníků se ve školách učila mnoho různých věcí, jen řídit ne. Další důležitý úkol důstojníků z praxe spočíval v získání pravdivých a úplných informací o řízených složkách a procesech, které v nich probíhaly, a to při popisování těchto procesů, jakož i při experimentech a ověřování závěrů vědeckovýzkumných prací. Jeho navrhované řešení znělo, po získání určitého penza poznatků a základních pravidel, metod a přístupů teorie řízení a velení, aby důstojníci tyto konfrontovali s praxí v oblastech své působnosti a odpovědnosti a postupně odstraňovali z řídicí praxe nejhrubší chyby. Následným krokem bylo postupně racionalizovat a optimalizovat řídicí procesy. Studium nového vědního oboru považoval za nezbytné nejen pro vyšší řídicí kádry, ale i pro všechny velitele a příslušníky štábů. Za nezbytné považoval i realizaci statistických výzkumů u vojsk, jež byly klíčové k získání vstupních hodnot pro výzkum řídicích procesů. Ty sice nepřinášely okamžitý efekt a jevily se jako práce velitelství a štábu navíc, nicméně jejich úkolem bylo posloužit v budoucnu ke zvýšení efektivity práce v praxi.⁶⁶

Všechna Řehákova publikační činnost ve druhé polovině 60. let nakonec vyústila ve vrchol jeho akademické činnosti. Dne 4. dubna 1967 se habilitoval před vědeckou radou 2. fakulty VAAZ v Brně. Ministr národní obrany ČSSR generál Lomský poté vydal v Praze dne 8. ledna 1968 oficiální dekret, na základě něhož byl stále ještě podplukovník Řehák jmenován docentem pro obor bojového využití raketového vojska a dělostřelectva, a to k 1. říjnu předchozího roku.⁶⁷ Jeho úloha ve vojenské reformě Pražského jara jako vojenského vědce a pedagogického pracovníka tak byla výrazně určena jeho vynikajícími odbornými předpoklady.

Spoluautorem Memoranda 68

Přelomový rok 1968 určil do značné míry i další životní osudy Vladimíra Řeháka. Nejdříve pro něj znamenal formální vyvrcholení jeho vojenské kariéry, když byl k 1. květnu povýšen do hodnosti plukovníka.⁶⁸ Na půdě své domovské akademické instituce se aktivně podílel na snahách o formulaci samostatné československé vojenské doktríny. Na přelomu května

⁶⁵ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 174 – 176, 179.

⁶⁶ ŘEHÁK a kol., *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*, s. 179 – 181.

⁶⁷ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, dekret ev. č. 97.

⁶⁸ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, osobní spis č. 70343.

a června roku 1968 zde vznikl metodologický návrh pod názvem *Formulovat a konstituovat československé státní zájmy v oblasti vojenství*. Dokument pod zkráceným názvem *Memo-
randum 68* se zrodil jako společný projekt třiceti vědců z řad ČSLA a dalších dvanácti odbor-
níků z civilní sféry. Jednalo se o interdisciplinární projekt založený na poznatcích vojenské
sociologie, psychologie, teorie vědy, válečné ekonomiky, politických věd, pedagogiky, histo-
rie, teorie řízení, prognózování, filozofie a technických věd. K hlavním autorům memoranda
za oblast mezinárodní politiky, diplomacie, analýzy a scénářů vývoje války a míru v evrop-
ském vojenství patřili podplukovníci Milan Ždímal a Bořivoj Švarc, oba taktéž z řad pražské
VPA KG, která se tímto počinem etablovala jako ohnisko vojenské reformy Pražského jara.

Plukovník Řehák se stal autorem páté části *Memoranda třiceti vědeckých pracovníků Vo-
jenské politické akademie a Vojenské technické akademie s návrhem československé vojen-
ské doktríny*, jak zněl rozšířený podnázev tohoto převratného dokumentu. Jeho pátá část nes-
la podtitul *Systémový přístup a využití moderních výzkumných metod* a precizně finalizovala
rozpracované závěry v nosné teze. Jejich brilantní formulace budiž důvodem, proč je pátá
část *Memoranda 68*⁶⁹ uvedena v plném znění:

5.1 *Z hlediska konstituování československé vojenské doktríny je nejnebezpečnější a nej-
zranitelnější jednohlediskový přístup metodou prosté logiky s tradičními metodami práce.
Absolutizování varianty všeobecné války v Evropě s hromadným nasazením jaderných zbraní
je z hlediska československé svébytnosti protismyslné, poněvadž v této variantě je vysoce
pravděpodobná fyzická likvidace ČSSR, bez ohledu na výši výdajů a prostředků na výstavbu
ozbrojených sil, a to dokonce i bez ohledu na konečný výsledek války.*

5.2 *Pro každou z variant 4.2, 4.3, 4.4, 4.5 je možno odvodit systémovým přístupem a s vy-
užitím moderních výzkumných metod průběh vztahů mezi materiálními, finančními a kádro-
vými náklady státu na armádu (za předpokladu dokonalosti a racionality výstavby systému
armády) na jedné straně a mezi mírou rizika ve směru fyzického zničení státu, ztráty suver-
enity a možnostmi dalšího rozvoje socialismu, případně válečné hrozby vůbec na straně druhé.
V podstatě jde o dosažení pragmatické stability systému obrany státu a výstavby armády,
odvozené z politických potřeb a ve vztahu k zahraniční politice s dvojedijným cílem: odvrá-
tit válku zvýšením rizika potenciálního protivníka, zachovat existenci a suverenitu Česko-
slovenské socialistické republiky a touto cestou realizovat přínos ČSSR ke koalici ve smyslu
plnění internacionálních povinností. Řízení rozvoje armády jen na základě prosté logiky, em-
pirie a historických analogií, případně jen v koaličním zájmu bez ohledu na vlastní suverénní
zájmy, je ve svém konečném efektu nevhodné a proti zájmu koalice.*

*Proto považujeme vedle vyrovnání vlastních i koaličních zájmů jako základního východis-
ka vojenské doktríny za nezbytné využití systémového přístupu s využitím všech dostupných
nepřímých kritérií a metod vědeckého předvídání včetně modelových principů. Touto cestou
přezkoumat skutečný stav bojeschopnosti armády v různých variantách z hlediska dynamiky
politických potřeb a ekonomických možností státu. Jde přitom především o problémy politic-
ké a doktrinární v konfrontaci s realitou, nikoliv o problémy taktickooperační a organizační.
Ve využití systémového přístupu při výstavbě armády i v operačních zámyslech vidíme novou
kvalitu, která může zvýšit skutečnou efektivnost našich ozbrojených sil proti současnému stavu.*

5.3 *V nejobecnější poloze vidíme dvojí možnou cestu v základních metodách a přístupech
k řízení rozvoje armády:*

- *Cestu od daných limitujících faktorů kádrových, technických a finančních, které dává
společnost na armádu, k ukázání rizika nedosažení příznivého politického cíle v různých*

⁶⁹ BENČÍK, Antonín – NAVRÁTIL, Jaromír – PAULÍK, Jan. *Vojenské otázky československé reformy 1967 –
1970. Vojenská varianta řešení čs. krize (1967 – 1968)*. Brno : Doplněk, 1996, s. 142 – 143.

variantách evropského vývoje, naznačených v předcházející kapitole. Rozhodnutí o únosnosti výsledné míry rizika přísluší potom vrcholnému politickému orgánu státu.

- Cestu od přípustné míry rizika, stanovené politickým vedením státu, k nezbytným nárokům na uvolnění nutných kádrových, technických a finančních prostředků, v různých variantách evropského vývoje.

Při využití kterékoliv z těchto cest jde o vypracování suboptimálních modelů výstavby armády pro jednotlivé varianty, zabezpečující plnění úkolů obrany v podstatě bez ohledu na dosavadní stavbu reálného systému. Z konfrontace přijatého korelovaného modelu se skutečností a zdroji odvodit pak konkrétní opatření pro řízení rozvoje armády a jejich prvků. Celý naznačený postup by neměl smysl v případě, že bychom pokračovali v nesystémovém, resortním způsobu výstavby armády a nemohli politickému vedení prokázat, že uvolněné prostředky kádrové, finanční i technické využíváme s maximálním efektem a že vytváříme skutečně bojeschopnou armádu pro různé varianty vývoje v Evropě, a nikoliv armádu, jejíž jednotlivé složky jsou schopny na přehlídkách a při ukázkových cvičeních probíhajících podle scénáře dokumentovat svoji zdánlivou bojeschopnost.

5.4 Ve strategii se stále výrazněji projevuje přelom ve směru přechodu od frontálního ničení všech prvků systému protivníka k rozrušení jeho systému zničením vybraného prvku, jehož vyřazení vede ke zhroucení branného systému protivníka vcelku. Tento přechod je možno dokumentovat jako teoreticky optimální, avšak v některých případech (arabsko-izraelská válka) se projevil i prakticky. Jeho racionální využití při řízení výstavby armády i v rozvoji naší strategie a stavby operačních plánů může vést nejenom k podstatným úsporám v nákladech prostředků na armádu a ke skutečnému zvýšení efektivity našeho branného systému i při eventuálním relativním snížení nákladů (avšak vědecky odvozeném a odůvodněném), může pomoci snížit důsledky exponenciálního růstu cen nových typů bojové a řídicí techniky, ale zejména může vést k odpovědnému přesvědčení velení armády i politického vedení státu o optimální činnosti a odpovědnosti vůči státu i vůči koalici.

5.5 Naznačenou cestu i metody konstituování československé vojenské doktríny je ovšem možno realizovat jedině kvalitativně novým přístupem k využití vědeckého potenciálu našeho státu jako rozhodující složky její realizace. Ve využití vědy jako motorické síly, schopné používat metod práce nedostupných pracovníkům operativy nejen z hlediska způsobu myšlení, ale i z hlediska času a využití prostředků a jako protiváhy (iniciativní a oponentní) vůči operativě s arbitrází ve velení armády, a v politickém vedení státu, vidíme základní předpoklady pro dosažení nové kvality jak při konstituování československé vojenské doktríny, tak i při řízení rozvoje armády při její realizaci.

Labutí píseň plukovníka Řeháka, aneb druhý život po Memorandu 68

Poslední Řehákovo dílo, které vzniklo na VPA KG, neslo název *Kritický pohled na vlastní stranicko-politickou činnost v uplynulém období (1968-1969)*. Zasazeno do dobového kontextu se jedná o vlastní Řehákovu obhajobu a minimalizaci jeho podílu na zpracování tohoto unikátního dokumentu v perspektivě počátku období normalizace. Pro současné čtenáře je tato část podnětná zejména jako unikátní možnost nahlédnout do zákulisí vzniku tohoto dokumentu.

V jeho úvodu plukovník doc. Ing. Vladimír Řehák, CSc. uvedl, že se z denního tisku dozvěděl, že byro HPS ČSLA s ním na svém zasedání ve dnech 4. a 5. září 1969 zahájilo stranické řízení v souvislosti s kritizovanými dokumenty VPA KG z roku 1968. Jeho reakcí bylo hledání nezbytných odpovědí na řadu otázek, a to nejen pro stranické vedení. Otázky, které si pokládal, byly typu, jak je možné, že je citován v souvislosti s takovými pojmy, jako je „antisovětišmus“, či „pravicově oportunistické názory“, když tyto směry jsou hluboce cizí jeho přesvěd-

čení a celé jeho dosavadní činnosti, nebo že se podílel na dokumentech, které dnes hodnotí stranický orgán jako prostředek pravice v boji proti stranickému aparátu. V centru pozornosti se přirozeně objevilo i jeho autorství páté části *Memoranda 68* a signování téhož dokumentu.⁷⁰

K posledně zmíněnému uvedl plukovník Řehák, že v březnu roku 1968 byl pozván na schůzku do Výzkumného ústavu evropské bezpečnosti (VPA KG), kde měl být projednán možný podíl pracovišť akademie na přípravě podkladů pro návrh připravovaného akčního programu ČSLA pro komisi ministra. Následně byl tento úkol přenesen na velitele VPA KG formou organizace vědecké konference k politickým a společenským stránkám rozvoje ČSLA, z níž by pak vznikl příspěvek VPA KG k akčnímu programu armády. Ke každé konferenci bylo i tehdy nutné připravit podklady v souladu s tezemi. Plukovník Řehák proto dostal za úkol připravit stručný výhled o možnostech racionálního programování rozvoje armády s využitím systémové analýzy. Pro úplnost dodejme, že doc. Procházka měl plénum seznámit s analýzou ekonomických problémů rozvoje ČSLA a podplukovník dr. Bořivoj Švarc s mezinárodně politickými hledisky. Koncem dubna se na Vladimíra Řeháka obrátili již zmíněný Bořivoj Švarc a pplk. Ing. Milan Ždímal se žádostí, aby se připojil vlastní pasáží k jejich částem, rozebírajícím mezinárodně politická východiska, a ukázal možnou metodu postupu programování racionálního vývoje ČSLA. Je nutné zdůraznit, že se celou dobu stále mluvilo o tomto materiálu jako o podkladech k diskuzi na konferenci, nikoliv jako o memorandu. Materiály, které zůstaly u plukovníka Řeháka na připomínkování, byly první čtyři části pozdějšího *Memoranda 68*. Ten však plnil jiné naléhavé úkoly, a tak tyto materiály pouze zběžně prohlédnul, založil a na celou věc zapomněl.

Následně asi po 3 týdnech mu Dr. Švarc připomněl jeho slib, a tak narychlo, během dvou večerů, Řehák sepsal stať o možných vědeckých metodách zkoumání, které se následně dostaly do memoranda jako jeho pátá část. Ta je stručným a poněkud pragmaticky upraveným obsahem teoretické studie o možnostech využití systémové analýzy jako prostředku ke snížení rizika při programování rozvoje velmi složitých dynamických soustav. Tento materiál byl ryze odborné a technické povahy, který Řehák sepsal v roce 1967 a z toho vyplývala poněkud slabá návaznost páté části na předcházející části pozdějšího memoranda. Tuto část pak předal oběma kolegům s jejich původními materiály s připomínkou, že zejména v prvních dvou částech se některá hlediska nezdaří správná a některé formulace jsou až příliš příkré, což může vyvolat oprávněnou nelibost u našich sovětských přátel. Autoři těchto částí jej však ujistili, že základní myšlenky jsou vlastně jen modifikací závěrů politického poradního výboru států Varšavské smlouvy z roku 1966 (Bukurešť) a z karlovarské konference komunistických stran z roku 1967, a že ty formulace budou ještě upraveny.⁷¹

Přístup Vladimíra Řeháka, autora páté části memoranda, vycházel z jeho předcházejících prací. Jeho úvahy vycházely zejména z toho, zda jsou k dispozici ve vědě metody, které by umožnily nést východiska ke zvýšené agregované účinnosti při únosných nákladech a únosném riziku z hlediska splnění cílů ČSSR a jejich internacionálních povinností. Dále uvažoval o resortnosti a komplexnosti rozvoje armády a konečně o možném způsobu využití vědeckého potenciálu státu ke zvýšení obranyschopnosti. Subjektivně sledoval svou částí pozdějšího memoranda jediný cíl – upozornit vojenské teoretiky na některé netradiční metody práce, zejména pak systémovou analýzu jako velmi nadějný směr, který představuje možnost snížit riziko neúspěchu při programování rozvoje branného systému. Pokud jde o Řehákov podpis jako signatáře memoranda, ten vyplýval z předcházejícího. Podepsal s plnou odpovědností materiál, jehož metodologicky nejvědeckější část sám vytvořil.

⁷⁰ ŘEHÁK, Vladimír. *Kritický pohled na vlastní stranicko-politickou činnost v uplynulém období (1968 – 1969)*. Praha: VPA KG, 1969, s. 1 – 2.

⁷¹ Tamtéž, s. 12 – 14.

Až k hořkému konci

Osudy Vladimíra Řeháka po srpnové okupaci rozhodujícím způsobem ovlivnila nastupující normalizace v ČSLA. Jako již zmíněný spoluautor a signatář *Memoranda 68* se navíc stal jednou z obětí tvrdého tažení proti inteligenci v armádě, jež byla obviňována z rozkladu ČSLA zevnitř přenášením cizích ideologických vlivů. K vojenské inteligenci se přistupovalo zcela nekompromisně a měla být souzena za své „viny“ v plném rozsahu.⁷² Sovětsí okupanti zaujali krajně nepřátelský postoj právě k pražské VPA,⁷³ která pro ně zůstala ohniskem antisovětismu, „oportunismu“ a „pravicových“ tendencí. Za vhodnou příležitost posloužilo zavádění nové makrostruktury ČSLA, jež bylo předběžně konzultováno se sovětskou delegací pod vedením maršála Grečka v Československu již během května 1968. Jinými slovy, ještě před osudovým 21. srpnem došlo k přijetí politického opatření spočívajícím v plánu na zrušení nepohodlné VPA.⁷⁴ Připravené návrhy nové armádní struktury projednal maršál Grečko s ministrem národní obrany generálem Dzürem 22. února 1969 v Moskvě. Následně byla 14. března téhož roku schválena nově svolaná Rada obrany státu,⁷⁵ a to na svém prvním zasedání.⁷⁶ Od 1. května 1969 byl zahájen proces průběžného hodnocení vojáků z povolání právě s ohledem na strukturální změny armádního organismu. Tímto momentem odstartovaly hromadné čistky, protože hodnotitelé se zaměřili především na vztah hodnocených vojáků k politice KSČ, a nikoliv primárně na jejich odborné předpoklady.

Ve stejném období začala zvláštní komise HPS vyšetřovat činnost vědeckých a pedagogických pracovníků VPA v Praze. Náčelník HPS generál František Bedřich navíc dne 22. srpna 1969 písemně vyrozuměl předsedu Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Milouše Jakeše v tom smyslu, že všechny autory a signatáře *Memoranda 68* čeká propuštění z rámce ČSLA. Žádal zároveň o provedení opatření, jež měla propuštěné znevýhodňovat při hledání zaměstnání ve státních a společenských organizacích. Na tomto základě odstartovala vlna perzekucí bývalých vojáků z povolání, a to i v civilním životě.⁷⁷ V těchto krajně nepříznivých podmínkách tedy započal neodvratný proces konce vojenské kariéry plukovníka Řeháka.

V souvislosti s ukončením činnosti VPA vzniklo v červenci 1969 Řehákovo řádné služební hodnocení, v němž byl hodnocen celkově jako výtečný. Dne 30. července mu však oznámila komise náčelníka HPS za jeho osobní přítomnosti nepochopitelnou skutečnost. Vladimír Řehák měl být propuštěn z ČSLA z reorganizačních důvodů, jelikož se pro něj nenašlo další služební zařazení. Poté došlo k evidentně zmanipulovanému „právnímu“ procesu, kdy původní hodnocení pozbylo platnosti, vznikla tři další, přičemž poslední z 11. prosince 1969 obsahovalo celkově nevyhovující závěrečné stanovisko. Téhož dne byl Řehák seznámen

⁷² CHRASTIL, Sylvestr. *Normalizace československé armády na počátku 70. let*. Brno : Vojenská akademie, 2002, s. 175.

⁷³ RAŠEK, Jan. Vojenské Memorandum 1968: proč Sověti neobsadili nejdříve Ministerstvo národní obrany, ale VPA KG. In: *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 4, s. 176 – 179.

⁷⁴ Ukončení služební činnosti akademie proběhlo dne 24. 7. 1969 ve formě rozšířeného zasedání Vědecké rady VPA KG. Viz VHA Praha, fond 280, karton č. 34, Zápis z porady velení VPA KG, která se konala dne 9. července 1969, čj. 4503/28 ze dne 11. července 1969, s. 2.

⁷⁵ Ústavní zákon ze dne 31. ledna 1969 o Radě obrany státu č. 10/1969 Sb.

⁷⁶ MADRY, Jindřich. Sovětské zájmy v pojetí obrany Československa (1965 – 1970). In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. 41, č. 5, s. 126 – 140.

⁷⁷ MADRY, Jindřich. Počátky normalizace a armáda: duben–srpen 1969. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. 42, č. 4, s. 3 – 49.

s rozhodnutím náčelníka HPS ČSLA o jeho propuštění do zálohy.⁷⁸ Rozhodující důvod pro tak tristní výsledek celého hodnotícího procesu není složité najít. Stalo se jím zcela zřejmě autorství a podpis memoranda, v němž: „měl projevit oportunistické, netřídní názory na hodnocení mezinárodní a vnitropolitické situace, úlohu Varšavské smlouvy a nesprávné názory na vedoucí úlohu strany ve společnosti a armádě“.⁷⁹ Nevyhovující hodnocení však vypracovaly k tomu neoprávněné osoby, které nevykonávaly s plukovníkem Řehákem služební činnost a jeho výkony ve službě tudíž neznaly.

Součástí hodnotící kritiky se stal kromě memoranda i Řehákův podíl na rozpracování tezí k otázce řízení stranicko-politické práce v armádě. Projekt vznikl na přímou objednávku 1. oddělení HPS v lednu 1968 a měl pouze do praxe uvést myšlenku z předchozího prosincového pléna ÚV KSČ o rozdělení státních a stranických funkcí, a to ve vojenských podmínkách. Vladimír Řehák se k věci vyjádřil jako nikoliv politický pracovník, ale uznávaný teoretik v oblasti řízení. Zvažoval dvě varianty, konkrétně strukturu samostatné stranické organizace v ČSLA a variantu vřazení politické práce do segmentu velení.⁸⁰ Nejednalo se o jeho vlastní iniciativu, ale pokus HPS o řešení kritického stavu, v němž se politický aparát komunistické strany v armádě po lednu 1968 a zejména po aféře generála Šejny ocitnul. Kritika se na něj hrnula jak ze strany velitelského sboru od úrovně MNO až po nejnižší jednotky, tak ze strany veřejnosti.⁸¹ I tato činnost ve prospěch KSČ tedy posloužila v posrpnových podmínkách k profesní perzekuci plukovníka Řeháka, což jen podtrhuje skutečnou povahu začínající normalizace. V tomto kontextu nepřekvapí jeho vzetí do kádrové dispozice náčelníka HPS ČSLA ke dni 1. listopadu 1969.⁸²

Tyto těžkosti zapadaly velmi přesně do celkového kontextu tehdejší situace v armádě. Na kolegiu ministra 15. prosince 1969 Martin Dzúr zakázal propouštět do civilu vojáky z organizačních důvodů, pokud se jednalo o politické příčiny. Propuštění tak odcházeli z armády za stále obtížnějších podmínek. Rostl i důraz na trestní postih jednotlivců stojících v opozici. Na kolegiu ministra národní obrany dne 26. ledna 1970 bylo oznámeno, že materiály vojenské kontrarozvědky na vojáky provinivší se v průběhu srpnové okupace převzal již hlavní vojenský prokurátor za účelem dalšího postupu v trestním řízení. Za trestné činy proti republice⁸³ (protistátní delikty) bylo odsouzeno v roce 1969 celkem 179 a o rok později 252 příslušníků ČSLA.⁸⁴ V této atmosféře byl postup proti plukovníku Řehákovi jako spoluautorovi tolik nenáviděného memoranda zcela nekompromisní. 10. března 1970 posoudila hlavní komise MNO jeho odvolání proti řádnému hodnocení, souhlasila s dosavadním postupem proti jeho osobě a navrhla jej propustit z činné služby. V poslední březnový den s tím ministr národní obrany generálplukovník Dzúr vyslovil bez

⁷⁸ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, záznam o pohovoru se s. plukovníkem Ing. doc. Vladimírem ŘEHÁKEM, CSc. dne 11. prosince 1969.

⁷⁹ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, Věc: odvolání proti řádnému hodnocení, Praha, 20. 12. 1969, s. 6.

⁸⁰ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, Kritický pohled na vlastní stranicko-politickou činnost v uplynulém období ze dne 30. září 1969, s. 3.

⁸¹ NAVRÁTIL, Jaromír. Džúrovo velení ČSLA a jeho nástupnická strategie (I): příspěvek k dějinám roku 1968. In: *Historie a vojenství*, 1991, roč. 40, č. 6, s. 70 – 94.

⁸² VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, osobní karta důstojníka „A“.

⁸³ Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961 č. 140/1961 Sb., hlava první zvláštní části.

⁸⁴ MADRY, Jindřich. Stupňování normalizačních opatření po srpnu 1969 v Československu a jeho armádě (1969 – 1971). In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. 42, č. 5, s. 71 – 112.

dalšího souhlas.⁸⁵ 27. dubna 1970 pak byl Vladimír Řehák vyrozuměn o svém propuštění ze služebního poměru vojáka z povolání k 31. červenci téhož roku, a to na základě rozkazu MNO č. 0116.⁸⁶

Je složité odhadnout, kdy přesně se Vladimír Řehák rozhodl pro radikální řešení své nové životní situace. Aniž považujeme za nutné přehnaně spekulovat o jeho duševním stavu, není třeba pochybovat o tom, že konec vlastní vojenské a odborné kariéry nesl těžce. Přijal osobní rozhodnutí, jímž se vrátil mezi zhruba dvě stě tisíc Čechoslováků, kteří mezi lety 1948 a 1989 nelegálně Československo opustili. Většina z nich odešla právě v souvislosti se srpnovými událostmi roku 1968, přičemž však zvolili klidný způsob provedení svého záměru. Převážně se nevrátili z turistických či služebních cest v zahraničí, popřípadě z návštěv svých příbuzných. Pouze menšina z nich zvolila například teroristické metody, k nimž lze počítat ozbrojené únosy civilních letadel. Tento poměr rámcově odpovídal představám Gustáva Husáka, který si osobně plošné politické procesy jako formu odplaty za Pražské jaro nepřál, a to s ohledem na vlastní minulost politického vězně a ve snaze neprovokovat mezinárodní mínění. V květnu 1970 proto navrhoval (neúspěšně) vyhlášení amnestie.⁸⁷ Na druhé straně nelze Řehákovu rozhodnutí považovat za čin zcela ojedinělý. V inkriminovaném roce 1970 došlo celkem ke čtyřem pokusům o násilím vynucený přelet československých letounů za hranice, přičemž většina z nich (celkem 3) proběhla „úspěšně“.⁸⁸ Bez ohledu na fakta a možná hodnocení, právě tuto radikální cestu zvolil i Vladimír Řehák, avšak i zde představoval přece jen určitou výjimku, a to vzhledem ke své dlouhodobé a čestné službě vlasti a v neposlední řadě i díky tomu, že se k tak krajnímu a násilnému činu odhodlal spolu se svými dvěma syny.⁸⁹

Kdy konkrétně Vladimír Řehák st., Vladimír Řehák ml. a Jaromír Řehák počali s plánováním únosu letadla, není zcela zřejmé. Z vyšetřování vedeného orgány vojenské kontrarozvědky (VKR) vyplynulo, že se iniciátorem celé akce stal právě plukovník Řehák ještě před tím, než jeho kariéra v ČSLA definitivně skončila. Za motiv jeho jednání lze považovat nejen pochopitelnou uraženou lidskou ješitnost, nýbrž i silné obavy před politickými perzekucemi za jeho práci na reformě vojenské politiky, vědy i armády v průběhu let 1968/69.⁹⁰ V dopise, jenž zanechal před únosem ve svém bytě, navíc vyjádřil absolutní nesouhlas se směrem politického vývoje v ČSSR.⁹¹ Řehákův strach před politickým pronásledováním nebyl v žádném případě produktem jeho předrážděné mysli. Státní bezpečnost věděla o jeho pokračujících kontaktech s bývalými kolegy ze zrušené VPA KG (rektor plukovník Mencl, spoluautor textu memoranda podplukovník Švarc),⁹² tedy o formující se skupině vojenského

⁸⁵ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, Závěr hlavní komise pro hodnocení důstojníků a generálů Československé lidové armády, KR 0116.

⁸⁶ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, Potvrzení ze dne 27. dubna 1970.

⁸⁷ MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha : Vyšehrad, 2019, s. 421.

⁸⁸ KELLER, Ladislav – KOVERDYNSKÝ, Bohdan. Únosy dopravních letadel v Československu 1945–1992. Cheb : Svět křídel, 2012, s. 24.

⁸⁹ PEJČOCH, Ivo. Teroristické metody při překonávání státní hranice. In: *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 2, s. 36 – 47.

⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, Sbírká Správa vyšetřování StB, vyšetřovací spisy MV-V, svazek arch. č. V-15242 MV, Vladimír Řehák a spol., závěrečná zpráva v trestní věci ze dne 3. 2. 1971, ČVS: Skr-161/14-1970, s. 2.

⁹¹ ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, AKCE TRANSIT – ÚNOS, doplňující informace ke dni 13. srpna 1970 – 08.00 hod., s. 1.

⁹² ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, AKCE TRANSIT – ÚNOS, doplňující poznatky ke dni 12. 8. 1970 v 08.00 hod., s. 1.

normalizačního disentu.⁹³ Stýkal se též úzce s generálporučíkem Václavem Vitanovským, bývalým náčelníkem operační správy GŠ a autorem knihy *Vojenská strategie koaličního pojetí (1968)*.⁹⁴ Právě díky tomuto dílu se stal Sovětům nepohodlným a jeho vojenská kariéra na počátku normalizace předčasně skončila. Tyto a další informace k Řehákově osobě dodával agent VÍTEK z 1. odboru Hlavní správy vojenské kontrarozvědky spolu s důvěrníkem pod krycím označením VĚDEC. S oběma Vladimír Řehák st. musel komunikovat velmi obezřetně, protože ani jeden ze dvojice nezachytil sebemenší náznak jeho plánů na násilný útěk z Československa.⁹⁵ Naopak získali z jeho vyjádření dojem, že má zajištěnu budoucnost v civilním životě a těší se na nové zaměstnání.⁹⁶ Již mezi 19. a 21. červencem 1970 se však snažil získat letenky a své dcery obdaroval památečními dary.⁹⁷ Palubní doklady nutné pro let se svými syny nakonec úspěšně zakoupil 22. července,⁹⁸ což byl rozhodující krok k realizaci jeho plánu na útěk do ciziny.

Osudovým dnem se pak stal 8. srpen 1970. V 16:30 hod. nastoupil bývalý plukovník ČSLA Řehák i se syny Jaromírem a Vladimírem na palubu letadla IL-14 imatrikulační značky OK-MCG Československých aerolinií (ČSA). Let OK 303 s pravidelným odletem v 16:35 hod. směřoval z pražské Ruzyně do Košic, včetně plánovaného mezipřistání v Bratislavě. Již v bratislavském vzdušném prostoru nabraly události rychlý spád. Řehák st. ozbrojen gumovým obuškem a jeho syn Vladimír, jinak posluchač prvního ročníku pilotního směru na brněnské Vojenské akademii Antonína Zápotockého, s pistolí vyrazili dveře pilotní kabiny a donutili trojčlennou posádku Iljušinu ke změně kurzu na Vídeň. Zejména docent Řehák přitom komunikoval s posádkou a třiceti pasažéry. Nikterak se netajil svou vlastní identitou, představil se a v napjaté atmosféře se pokoušel cestující uklidnit. Z jeho vyjádření lze usuzovat, že své jednání chápal jako čin motivovaný nikoliv kriminálními pohnutkami, ale naopak akt člověka politicky pronásledovaného. Krátce se charakterizoval jako vojenský vědecký pracovník, autor knih a dalších publikací a zdůraznil svou roli spolutvůrce a signatáře textu *Memoranda 68*. Právě tuto skutečnost označil za důvod své politické perzekuce v ČSSR a příčinu únosu letounu.⁹⁹ Unesené letadlo nakonec přistálo téhož dne bez dalších komplikací na vídeňském letišti ve Schwechatu kolem 17:50 hod., přičemž otec a syn Řehákoví byli neprodleně zadrženi rakouskými bezpečnostními orgány. Díky společnému úsilí pracovníků čs. vyslanectví a zastoupení ČSA ve Vídni nakonec

⁹³ Dle rozkazu náčelníka Hlavní správy vojenské kontrarozvědky č. 16 ze dne 30. června 1970 byla vytvořena centrální účelová evidence nepřátelských osob (vojáci a občanští pracovníci ČSLA), které v letech 1968/1969 projevily své nepřátelství ke KSČ, socialismu a SSSR. Jednou ze sledovaných skupin se stali i signatáři a podporovatelé Memoranda vypracovaného býv. VPA. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/rozkazy/rozkaz-nhsvkr16-700630.pdf>.

⁹⁴ MW. *Personálie*. Vojenské rozhledy, 1992, č. 6, s. 116 – 117.

⁹⁵ ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, AKCE TRANSIT – ÚNOS, doplňující informace ke dni 14. srpna 1970 v 08.00 hodin, s. 1.

⁹⁶ Milan Ždímal však na počátku 90. let naznačoval v retrospektivě pravý opak, o němž lze do určité míry pochybovat. Vladimír Řehák se někdy mezi 6. a 10. 9. 1969 měl sejít jak s ním, tak i s Bořivojem Švarcem ve svém bydlišti a o plánu na násilný únos letadla z ČSSR je informovat (!). Viz k tomu ŽDÍMAL, Milan. *Memorandum: 1968 – 1990*. Bratislava : Vysoká vojenská pedagogická škola, 1992, s. 14.

⁹⁷ ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, AKCE TRANSIT – ÚNOS, doplňující poznatky ke dni 12. 8. 1970 v 08.00 hod., s. 2.

⁹⁸ ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, AKCE TECHNOKRAT – ÚLET, informace ke dni 18. srpna 1970 v 08.00 hod., s. 3.

⁹⁹ ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, VŠ-ČVS-299/70 – svědecká výpověď Margita KOLCOVÁ ze dne 11. 8. 1970, s. 3.

IL-14 s posádkou i všemi pasažéry ještě před půlnocí odstartoval a v noci následujícího dne bez nehod přistál na letišti v Bratislavě.¹⁰⁰

Další osudy jednoho z iniciátorů československé vojenské reformy se staly následkem jeho radikálního činu. Rozkazem MNO ve věcech kádrových č. 0300 byla Vladimíru Řehákovi odňata hodnost plukovníka ke dni 31. srpna 1970 i se všemi vyznamenáními „Za službu vlasti“ či „Za zásluhy o obranu vlasti“. Zároveň mu náčelník Městské vojenské správy v Praze Josef Ježek navrhl odejmout příspěvek za službu v ČSLA ve výši 1 250,- Kč měsíčně, jenž mu z důvodu pobytu mimo území republiky nebyl vyplácen.¹⁰¹ Již v září 1970 požádala obě republiková ministerstva o vydání otce i synů Řehákových do ČSSR za účelem trestního stíhání. Zemský trestní soud ve Vídni však 17. února 1971 vydal odsuzující rozsudek, v němž je všechny tři shledal vinnými z únosu československého letadla tak, jak bylo popsáno výše. Tímto rozsudkem byl Vladimír Řehák st. odsouzen na jeden a čtvrt roku žaláře a oba jeho synové po jednom roku téhož. Spolkové ministerstvo spravedlnosti ve Vídni odůvodnilo zamítnutí jejich vydání k potrestání do Československa tím, že díky proniknutí letounu IL-14 do rakouského vzdušného prostoru došlo ke spáchání trestné činnosti také v Rakouské republice. Proto se ve věci staly kompetentními orgány rakouské justice.¹⁰²

Lze však v tomto kontextu hovořit o štěstí. Vojín Vladimír Řehák ml. byl totiž Vyšším vojenským soudem Příbram odsouzen (jako jediný aktivní voják z celé trojice) v nepřítomnosti dne 27. ledna 1972 za trestné činy zavlečení do ciziny, loupeže a zběhnutí do ciziny k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání deseti roků.¹⁰³ Vladimír Řehák st. již nebyl osobou podléhající vojenské soudní pravomoci, ale československým civilním trestním soudům. Neznamenalo to však žádnou procesní výhodu. Bratislavský trestní tribunál vynesl 15. srpna 1972 odsuzující rozsudek v nepřítomnosti, který spoluautorovi *Memoranda 68* uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v délce jedenácti let, propadnutí majetku a ztrátu vojenské hodnosti. To vše z důvodu naplnění skutkových podstat trestných činů zavlečení do ciziny, loupeže, opuštění republiky a poškození majetku v socialistickém vlastnictví.¹⁰⁴

Druhý život Vladimíra Řeháka

Rakousko 70. let minulého století se nakonec nestalo Řehákovou novou domovinou, a to navzdory skutečnosti, že jej rakouská justice za únos letadla nepotrestala nijak přísně. Na-trvalo totiž přesídlil do sousední Německé spolkové republiky, kde žil od roku 1973 až do své smrti 1. června roku 1998. Po krátké úvodní epizodě ve Frankfurtu nad Mohanem se usadil v malém městě Visselhövede ve spolkové zemi Dolní Sasko, které se nachází asi 60 kilometrů od Brém. Zde potkal i svou třetí manželku Annemarie Renate Pultar, původním povoláním učitelku. Oženil se s ní v listopadu roku 1977 v Mnichově. V roce 1983 se jim poté narodilo jediné společné dítě, dcera Janika. Jako bývalý vojenský technik a systémový vědec našel Vladimír Řehák uplatnění v oboru informačních technologií. Stal se úspěšným autorem informační podpory pro zemědělce, když vybudoval oddělení informační podpory ve firmě Land Data, která dodnes existuje a poskytuje softwarové služby německým země-

¹⁰⁰ Další únos čs. letadla. In: *Lidová demokracie*, 1970, 10. srpna, roč. XXVI, č. 187.

¹⁰¹ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, čj. 0164 ze dne 4. ledna 1971, Věc: Ing. Vladimír Řehák doc. CSC., odejmutí příspěvku za službu.

¹⁰² ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, N-1494/71, Věc: Vladimír Řehák a spol. – řízení o vydání z ciziny, s. 2.

¹⁰³ ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV, rozsudek T 12/71 ze dne 27. ledna 1972, s. 1 – 2.

¹⁰⁴ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, návrh na zahájení rehabilitačního řízení s doc. Vladimírem Řehákem, CSC., nar. 18. 6. 1927 v Kourimi ze dne 4. října 1990.

dělcům.¹⁰⁵ Jednalo se o zaměstnání velmi dobře honorované, takže vedl se svou rodinou život vyšší horní třídy. V roce 1990 si ve Visselhövede postavil vlastní dům. Vladimír Řehák udržoval v průběhu československé normalizace kontakt se svými bývalými kolegy z pražské VPA KG, zejména s profesorem Vojtěchem Menclem a pokud byl živ, i se svým otcem, stejně jako s bratrem Janem a sestrou Olgou. Prostředníkem se stala známá Věra Caesarová, která Řehákovu korespondenci zasílala na adresy do tehdejší ČSSR. S československými emigranty žijícími v tehdejší západní Německu však kontakty neudržoval, což bylo zřejmě způsobeno jeho silnými obavami o vlastní bezpečnost. I z tohoto důvodu jen velmi nerad hovořil o svém předchozím životě v ČSSR, stejně jako nesdělával nic ohledně únosu letadla ze srpna roku 1970. Týkalo se to bezvýjimečně i jeho manželky a dcery.

Epilog

Práce Vladimíra Řeháka na zásadním dokumentu vojenské reformy Pražského jara zapříčinila po 17. listopadu 1989 nové otevření jeho případu. Dělo se tak za zcela jiné společenské atmosféry a odlišných politicko-právních okolností. Hybatelem Řehákovy osobní a vojenské rehabilitace nebyl on sám, nýbrž jeho bývalý nadřízený a rektor VPA KG Praha prof. Ing. Vojtěch Mencl, DrSc. Ten 4. října 1990 sepsal pro Rehabilitační komisi Federálního ministerstva obrany (FMO) návrh, v němž stručně připomněl *Memorandum 68* a jeho význam pro tvorbu čs. vojenské doktríny. Mencl zdůraznil úlohu normalizátorů při destrukci Řehákovy vědecké, vojenské i osobní dráhy, jež nakonec vedla k únosu letadla a násilnému odchodu na tehdejší Západ.¹⁰⁶ Vladimír Řehák se od své minulosti v bývalém Československu nedistancoval a ze svého bydliště v SRN s rehabilitačními orgány spolupracoval. I po letech chápal únos letadla z 8. srpna 1970 jako čin nikoliv teroristický, nýbrž jako akt vynucený normalizační šikanou vůči své osobě. Do podkladů pro rehabilitaci tuto skutečnost bez jakýchkoliv výhrad otevřeně uvedl.¹⁰⁷ Jednalo se o hodnocení ryze subjektivní, avšak nikoliv vzdálené tehdejší realitě. Centrální rehabilitační komise FMO pak mohla jeho žádost projednat dne 11. července 1991 s výsledkem nad jiné jednoznačným. Vladimír Řehák byl plně a bez dalšího rehabilitován s navrácením hodnosti plukovníka a povolením nošení stejnokroje při slavnostních příležitostech.¹⁰⁸

Vladimír Řehák si rehabilitace osobně velmi vážil a rozhodnutí o ní měl vyvěšené na zdi své kanceláře. V roce 1990 odešel do důchodu, leč zůstával stále aktivní a založil si vlastní firmu Perikles. Ta vyvíjela i činnost v České republice, kde pro ni pracoval i jeho syn Vladimír a dcera Olga, která vykonávala funkci generální ředitelky. Na počátku 90. let Vladimír Řehák uvažoval i o návratu do své původní vlasti, kterou poprvé navštívil na přelomu let 1991 a 1992, tedy ještě za existence československé federace. Ve hře zůstávala i alternativa přestěhování do Prahy, kde by jeho žena, profesí učitelka, mohla vyučovat v Goethe Institutu. Nakonec se však jeho návrat do vlasti z rodinných důvodů neuskutečnil. Řehák zůstával až do posledních dnů svého života aktivní, komunikativní a veselý, ač jej počaly provázet závažné zdravotní obtíže. Postihly jej totiž dva záchvaty mozkové mrtvice, první v polovině 80. let a druhý půl roku před smrtí.

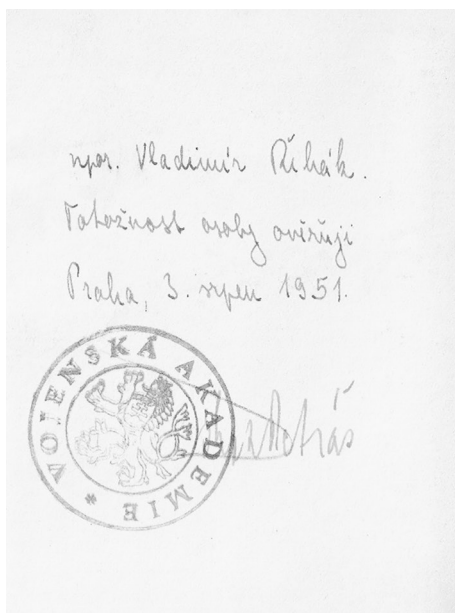
¹⁰⁵ LAND DATA [online] [cit. 23-4-2025]. Dostupné na: <<https://www.landdata.de/>>.

¹⁰⁶ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, návrh na zahájení rehabilitačního řízení s doc. Ing. Vladimírem Řehákem, CSc., nar. 18. 6. 1927 v Kouřimi ze dne 4. října 1990.

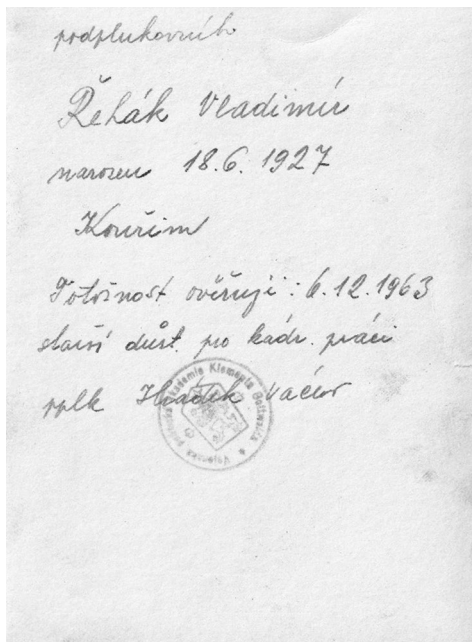
¹⁰⁷ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, položka „H. další okolnosti“ v rámci Návrhu rozsahu rehabilitace (spis personální rehabilitace 1990-1992 ev. č. 488-7075/2006-7542).

¹⁰⁸ VUA-SA AČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák, nar. 18. 6. 1927, č. j.: 60021/4119-A-38 ze dne 29. 7. 1991.

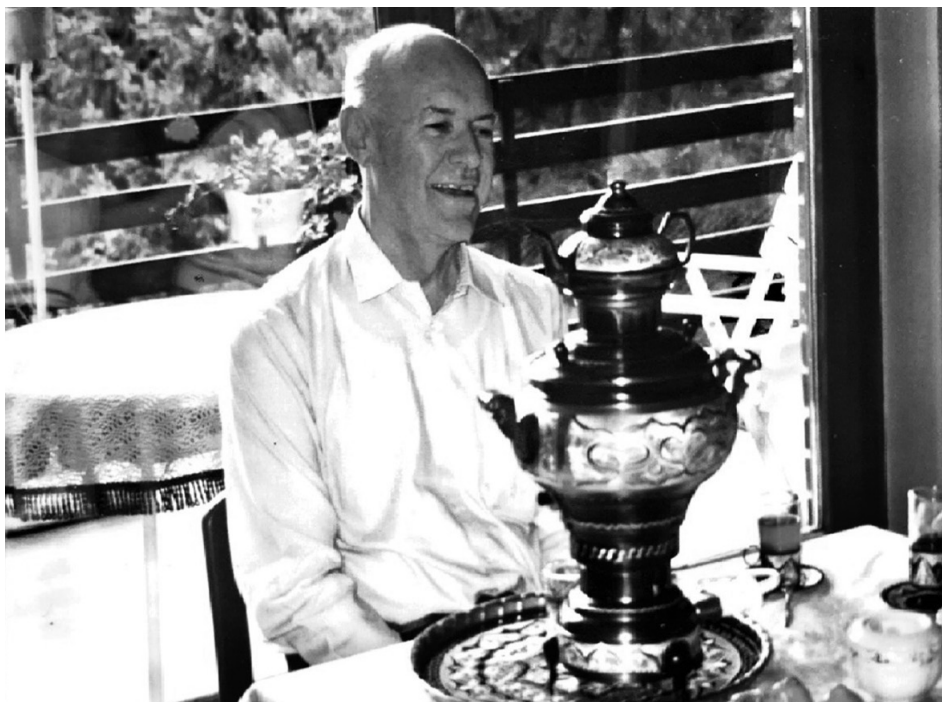
Teoretický i lidský odkaz Vladimíra Řeháka lze přes některé diskutabilní momenty v jeho životních osudech považovat za více než inspirativní a aktuální. Z přesvědčeného komunisty jej jeho vědecká práce v ozbrojených silách, zahrnující více než šedesát publikovaných odborných prací, přivedla až na pozice zásadního odpůrce marxistických dogmat v československém vojenství. V průběhu roku 1968 se postavil za program vojenské reformy Pražského jara, a to na základě přísně racionálních a vědeckých argumentů. Navzdory tomu se i v tomto svobodném období ryze politickým kritériím spíše vyhýbal. I za takto relativně umírněné postoje nakonec v průběhu počínající normalizace zaplatil cenu vysokou, tedy zcela destruovanou profesní kariérou. Rozhodl se odvážným, leč protiprávním činem změnit svou životní dráhu, což se mu ve svobodnější části tehdejší rozdělené Evropy podařilo. V neposlední řadě Řehákův akcent na větší provázanost vývoje armády a jejího řízení s vývojem společnosti odpovídá i zcela aktuálním požadavkům na demokratickou kontrolu ozbrojených sil. Jeho profil odborně skvěle připraveného a nestranného vojenského vědce budiž vzorem k následování, a to nejen pro dnešní obec vojensko-akademickou, ale i v širším kontextu pro celou oblast vojenství. Jím sepsaná pátá část *Memoranda 68* inspiruje i v dnešní době zásadních reforem obranného sektoru, a to svým důrazem na vědecké budování schopností ozbrojených sil vycházejících ze systémového přístupu a efektivního využívání ekonomického potenciálu státu. Řada jeho velmi pokrokových myšlenek a tezí je stále živá (aktuální) a mnohé, ještě ani zdaleka nevyčerpany svůj potenciál a čekají na realizaci.

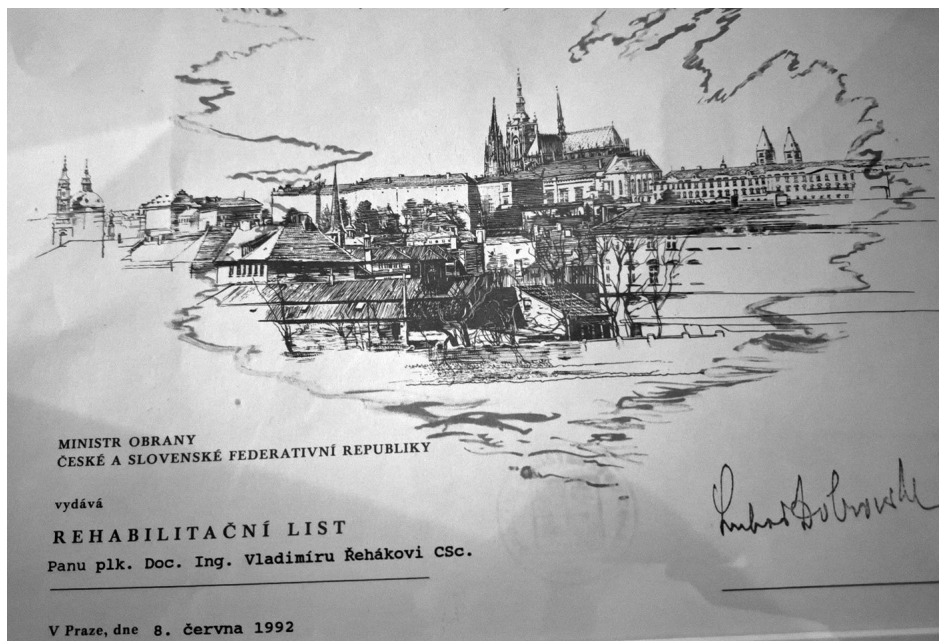
Vladimír Řehák jako nadporučík v srpnu roku 1951
VUA-SA-AČR Olomouc

Vladimír Řehák jako podplukovník v prosinci roku 1963
 VUA-SA-AČR Olomouc

Vladimír Řehák při odpočinku v rodinném kruhu v roce 1990
 osobní archiv Janika Řehák

*Rehabilitační list Vladimíra Řeháka z června roku 1992
osobní archiv Janika Rehak*

S. POLNAR – B. PROKOP: OBERST VLADIMÍR ŘEHÁK, MEMORANDUM 68 UND DIE ENTFÜHRUNG EINES FLUGZEUGS

Dieser Beitrag widmet sich dem Lebensweg und dem intellektuellen Vermächtnis von Oberst Dozent Vladimír Řehák, CSc., einem bedeutenden Militärwissenschaftler, Reformator und Mitautor des Memorandum 68. Ziel des Textes ist es, seine gedankliche Entwicklung umfassend zu dokumentieren und seine zentralen Thesen und Schlussfolgerungen hervorzuheben. Bereits Ende der 1950er Jahre überschritt Vladimír Řehák auf taktischer Führungsebene in vielerlei Hinsicht die damaligen Grenzen des Vorstellbaren mit einer Reihe seiner Schlussfolgerungen (Empfehlungen), darunter Forderungen nach systematischer und intensiver Beobachtung des Gegners sowie der Gewinnung von nachrichtendienstlichen Informationen mit allen verfügbaren Mitteln, einschließlich der Koordination der Planungsanstrengungen des Generalstabes der Armee unter Einbeziehung von Luftwaffe und Artillerie. Besonders fortschrittlich waren seine Forderungen nach gezielter Eliminierung von Schlüsselkomponenten des Gegners, wie etwa Radarstationen, Störung der Funkverbindungen oder die Beseitigung von Kern- und Chemiewaffen unmittelbar nach deren Entdeckung. Mit diesen Erkenntnissen war er seiner Zeit um eine Dekade voraus, da die Strategie der Abkehr von der frontalen Zerstörung gegnerischer Systemelemente hin zur gezielten Ausschaltung eines einzelnen, entscheidenden Elements, dessen Beseitigung den Zusammenbruch des gesamten gegnerischen Verteidigungssystems zur Folge hatte, erst im dritten arabisch-israelischen Krieg (Sechstagekrieg) 1967 real demonstriert wurde.

Beruflich widmete sich Oberst Řehák anschließend vor allem dem Bereich Führung und Kommando in der Armee. Die Aufgabe der neuen Militärwissenschaft, der Theorie von Führung und Kommando, bestand darin, grundlegende Widersprüche zwischen den objektiven Anforderungen an die Führungspraxis in den Streitkräften und den Möglichkeiten ihrer

Umsetzung zu lösen. Militärische Prozesse klassifizierte Řehák als komplexe dynamische Systeme mit spezieller vertikaler und horizontaler Struktur, nicht nur als Ergebnis der historischen Entwicklung der Streitkräfte, sondern auch bedingt durch die Existenz von Randbedingungen, die nur schwer mit Prozessen in anderen gesellschaftlichen Bereichen vergleichbar waren. Er empfahl daher, sich im Prozess von Führung und Kommando auf moderne exakte Untersuchungen gesellschaftlicher Prozesse sowie die Entwicklung der Computertechnik zu konzentrieren. Konsequenterweise setzte er sich für einen systemischen Ansatz ein, den er als integralen Bestandteil modernen wissenschaftlichen Erkenntnisses verstand. Für ihn war ein System nicht bloß eine Aufzählung von Elementen und deren Beschreibung; für eine gründliche Analyse waren analytisches Denken, Kybernetik, Mathematik und Logik unerlässlich. Die Erfolge von Mathematik, Physik, Chemie, Biologie, Medizin, die Entwicklung der Kybernetik und Automatisierung sowie Errungenschaften weiterer Wissenschaften wurden synthetisiert, wodurch die Wissenschaft nach seinen Schlussfolgerungen zu einer direkten Produktionskraft wurde, die zunehmend das Entwicklungstempo der Gesellschaft beeinflussen sollte. Řehák betrachtete das Tempo theoretischer und praktischer Entwicklungen im Rahmen der wissenschaftlich-technischen Revolution als so hoch, dass Bildung schnell veraltet, weshalb er zu deren kontinuierlicher Ergänzung aufrief. Die Automatisierung von Führung und Kommando hielt er für eine objektive Notwendigkeit, deren Umsetzung die Voraussetzung für die Überwindung von Widersprüchen zwischen den Anforderungen an Geschwindigkeit, Genauigkeit und Optimierung der Führungsprozesse und den gegenwärtigen Kommandomöglichkeiten schaffen sollte. Grundvoraussetzung war der Aufbau komplexer technischer Einrichtungen zur Sammlung, Übertragung, Verarbeitung und Darstellung von Informationen. Weitere zentrale Fragen der Theorie von Führung und Kommando betrafen etwa die wissenschaftliche Untersuchung der Kriterien für die Auswahl von Führungspersonal, die optimale Zusammensetzung des Stabes und die Festlegung von Regeln für dessen Tätigkeit und viele weitere.

Sein gedankliches Vermächtnis ist nach wie vor lebendig und wartet in vielerlei Hinsicht auch nach mehr als fünfzig Jahren noch auf seine Verwirklichung. Als Řeháks Hauptwerk kann zweifellos der von ihm selbst formulierte fünfte Teil des Memorandum 68 mit dem Untertitel *„Systemischer Ansatz und Nutzung moderner Forschungsmethoden“* angesehen werden. Er war jedoch auch an der Ausarbeitung der vorangegangenen vier Teile dieses außergewöhnlichen und geschlossenen Dokuments beteiligt, das die tschechoslowakischen Interessen im militärischen Bereich (Entwurf einer Militärdoktrin) definierte. Řeháks grundlegende Forderung war der wissenschaftliche Aufbau der Fähigkeiten der Streitkräfte auf der Grundlage eines systemischen Ansatzes und der effektiven Nutzung des wirtschaftlichen Potenzials des Staates. Die Forderung nach einer rational aufgebauten Armee als Ganzes, die auf die Bewältigung einer Vielzahl von Bedrohungen aus dem Sicherheitsumfeld vorbereitet ist, erscheint auch im Kontext der aktuellen Sicherheitslage in Europa äußerst anregend. Nicht zuletzt bietet der Beitrag eine einzigartige Möglichkeit, sich mit dem Entstehungs- und Veröffentlichungsprozess des Memorandum 68 vertraut zu machen.

Vladimír Řehák gehörte zudem zu den vielen Tschechoslowaken, die nach der Besetzung im August durch Truppen des Warschauer Paktes ihr Land verließen. Grund dafür war sowohl seine berufliche Eliminierung im Rahmen der beginnenden Normalisierung sowie sein Bewusstsein, dass ihm in der Tschechoslowakei ein Schicksal drohte wie seinen Kollegen und Mitautoren des so gehassten Memorandums – am Rande der Gesellschaft zu stehen. Die Art und Weise seiner Ausreise war außergewöhnlich: Er entführte zusammen mit seinen beiden Söhnen ein Zivilflugzeug auf der regulären Linie zwischen Prag und Bratislava. Das Flugzeug landete anschließend in Wien, wobei kein Passagier zu Schaden kam. Vladimír Řehák ging als bedeutender Militärwissenschaftler in die Geschichte ein, der als Schöpfer des Kerns des Programms der Militärreform des Prager Frühlings gilt.

Seznam použitých pramenů a literatury / List of references and literature**Primární zdroje / Primary sources****Archívy a archivní prameny / Archives and archival sources**

ABS Praha, svazek arch. č. V-15242 MV.

VUA-VHA Praha, fond 280.

VUA-VHA Praha, Sbirka klasifikačních listin, Klasifikační listina Vladimír Řehák.

VUA – SA Armády ČR Olomouc, osobní spis Vladimír Řehák.

Sekundární zdroje / Secondary sources**Monografie a sborníky jako celek / Monographs**

BENČÍK, Antonín – NAVRÁTIL, Jaromír – PAULÍK, Jan. *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970. Vojenská varianta řešení čs. krize (1967 – 1968)*. Brno : Doplněk, 1996. 362 s. ISBN 80-85765-84-5.

BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí: květen 1945–květen 1955*. Praha : MO ČR – AVIS, 2006. 197 s. ISBN 80-7278-377-7.

BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – MINAŘÍK, Pavel – POVOLNÝ, Daniel – ŠACH, Jan. *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–srpen 1968*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 257 s. ISBN 978-80-7278-472-1.

DEJMEK, Jindřich a kol. *Československo: dějiny státu*. Praha : Nakladatelství Libri, 2018. 951 s. ISBN 978-80-7277-572-9.

CHRASTIL, Sylvestr. *Normalizace československé armády na počátku 70. let*. Brno : Vojenská akademie, 2002. 201 s. ISBN 80-85960-42-7.

KELLER, Ladislav – KOVERDYNŠKÝ, Bohdan. *Únosy dopravních letadel v Československu 1945–1992*. Cheb : Svět křídel, 2012. 215 s. ISBN 978-80-87567-11-1.

KLUČINA, Petr a kol. *Vojenské dějiny Československa: díl 5. (1945 – 1955)*. Praha : Naše vojsko, 1989. 797 s. ISBN 80-206-0056-6.

MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha : Vyšehrad, 2019. 631 s. ISBN 978-80-7601-181-6.

MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha : Academia, 1978. 205 s.

ŘEHÁK, Vladimír. *Kritický pohled na vlastní stranicko-politickou činnost v uplynulém období (1968-1969)*. Praha : VPA KG, 1969.

Vladimír ŘEHÁK a kol. *Společenské a lidské důsledky vědecké revoluce v armádě*. Praha : VPA KG, 1966.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 426 s. ISBN 978-80-7106-941-6.

VONDRÁŠEK, Václav – CHRASTIL, Sylvestr – MARKEL, Martin. *Dějiny Vojenské akademie v Brně 1951–2001*. Praha : Ministerstvo obrany – AVIS, 2001. 239 s. ISBN 80-7278-114-6.

VONDRÁŠEK, Václav – CHRASTIL, Sylvestr – MARKEL, Martin. *Vojenská akademie v Brně*. Praha : Ministerstvo obrany – AVIS, 2005. 207 s. ISBN 80-7278-287-8.

ŽDÍMAL, Milan. *Memorandum: 1968 – 1990*. Bratislava : Vysoká vojenská pedagogická škola, 1992. 72 s.

Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích / Articles in Journals, Chapters in Monographs

MADRY, Jindřich. Počátky normalizace a armáda: duben–srpen 1969. In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. 42, č. 4, s. 3 – 49. ISSN 0018-2583.

MADRY, Jindřich. Sovětské zájmy v pojetí obrany Československa (1965–1970). In: *Historie a vojenství*, 1992, roč. 41, č. 5, s. 126 – 140. ISSN 0018-2583.

MADRY, Jindřich. Stupňování normalizačních opatření po srpnu 1969 v Československu a jeho armádě (1969–1971). In: *Historie a vojenství*, 1993, roč. 42, č. 5, s. 71 – 112. ISSN 0018-2583.

MW. *Personálie*. Vojenské rozhledy, 1992, č. 6, s. 116 – 117. ISSN 2336-2995.

NAVRÁTIL, Jaromír. Džúrovo velení ČSLA a jeho nástupnická strategie (I): příspěvek k dějinám roku 1968. In: *Historie a vojenství*, 1991, roč. 40, č. 6, s. 70 – 94. ISSN 0018-2583.

PEJČOCH, Ivo. Teroristické metody při překonávání státní hranice. In: *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 2, s. 36 – 47. ISSN 1802-8241.

POLNAR, Stanislav–PROKOP, Bronislav. „Memorandum 68“ v kontextu československého strategického myšlení 60. let. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty – řada společenských věd*, 2019, roč. 33, č. 2, s. 129 –145. ISSN 1211-6068.

RAŠEK, Jan. Vojenské Memorandum 1968: proč Sověti neobsadili nejdříve Ministerstvo národní obrany, ale VPA KG. In: *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 4, s. 176 – 179. ISSN 2336-2995.

ŘEHÁK, Vladimír. Opatření ke zmaření protipřípravy. In: *Vojenská mysl*, 1958, roč. 8, č. 4, s. 30 – 36.

ŘEHÁK, Vladimír. Plánování radiotechnických opatření štábem vojskové armády. In: *Vojenská mysl*, 1957, roč. 7, č. 5, s. 85 – 89.

ŘEHÁK, Vladimír. Rozmístění dělostřelectva ve výchozím položení k útoku. In: *Vojenská mysl*, 1956, roč. 6, č. 5, s. 42 – 47.

ŘEHÁK, Vladimír – ONDRÁŠEK, Hynek. Vliv použití atomových zbraní na vývoj pozemního dělostřelectva. In: *Vojenská mysl*, 1957, roč. 7, č. 4, s. 48 – 55.

VONDRÁŠEK, Václav. Příprava vyšších velitelů a štábních důstojníků čsl. armády v letech 1945–1951. In: *Vojenská historie*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 52 – 72. ISSN 1335-3314.

Právní předpisy / Legal regulations

Ústavní zákon ze dne 31. ledna 1969 o Radě obrany státu č. 10/1969 Sb.

Dobový tisk / Period Press

Další únos čs. letadla. In: Lidová demokracie, 1970, 10. srpna, roč. XXVI, č. 187. ISSN 0323-1143.

Internetové zdroje / Internet sources

LAND DATA [online] [cit. 23-4-2025]. Dostupné na: «<https://www.landdata.de/>».

Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact, Oral History Interviews with Czechoslovak Generals, *Rozhovor s gen. mjr. prof. Ing. Vojtěchem Menclem, DrSc. v Praze 18. února 2004* [online] [cit. 23-4-2025]. Dostupné na: «http://www.php.isn.ethz.ch/kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/PHP/16845/ipublicationdocument_singledocument/a49a-4967-4ee9-4771-8f94-f103ef91dbdf/cs/mencl.pdf».

O autorech /About the authors

JUDr. PhDr. Stanislav Polnar, Ph.D. et Ph.D.

Univerzita obrany v Brně, Fakulta vojenského leadershipu,

Katedra teorie vojenství Kounicova 65, 662 10 Brno, Česká republika

e-mail: stanislav.polnar@unob.cz

<https://orcid.org/0000-0003-1293-5316>

kpt. Ing. Bronislav Prokop

starší asistent Oddelenia chemického vojska

Ústav ochrany proti zbraním hromadného ničení

Univerzita obrany

Kounicova 65, 662 10 Brno, Česká republika

e-mail: bronislav.prokop@nob.cz